

ВИДАВНИЦТВО
ОСВІТА

Олена КАЛІНІЧЕНКО, Вікторія СЕРПІЕНКО, Віталіна КАЛІНІЧЕНКО

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО 4

УДК 73/75(075.2)
ББК 85.1я71
К17

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 20.07.2015 р. № 777)*

**Ілюстрації та методичні малюнки художників
О. В. Калініченко, В. В. Калініченко**

Калініченко О. В.

К17 Образотворче мистецтво : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Калініченко, В. В. Сергієнко, В. В. Калініченко. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. — 144 с. — іл.

ISBN 978-617-656-395-2.

УДК 73/75(075.2)

ББК 85.1я71

ISBN 978-617-656-395-2

- © О. В. Калініченко, В. В. Сергієнко, В. В. Калініченко, 2015
- © Видавничий дім «Освіта», 2015
- © О. В. Калініченко, В. В. Калініченко, художнє оформлення, 2015

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

ЛЮБИЙ ДРУЖЕ!

Я, чарівниця *Гармонія*, вітаю тебе! Як вчасно ми зустрілися! Адже мешканцям країни Образотворчого мистецтва — художникам, скульпторам, архітекторам, народним майстрам, терміново потрібна твоя допомога: *Нудьга* та *Лінь* викрали з нашого чудового світу чарівницю *Фантазію*! А без неї творчість неможлива.

Тож звертаюся до тебе по допомогу! Щоб повернути митцям *Фантазію*, вирушай у казкову подорож сторінками підручника «Образотворче мистецтво» та створи різноманітні художні образи. Допоможуть тобі в цьому *Знання* про образотворче мистецтво, *Уміння* працювати з художніми матеріалами, *Любов* до краси та *Намхнення* до творчості. Візьми із собою художні матеріали й інструменти: олівці, фломастери, ручки, пензлі, стеки, папір, картон, фарби, пластилін тощо.

Знайди чарівницю *Фантазію* та відчуй радість від творчості!

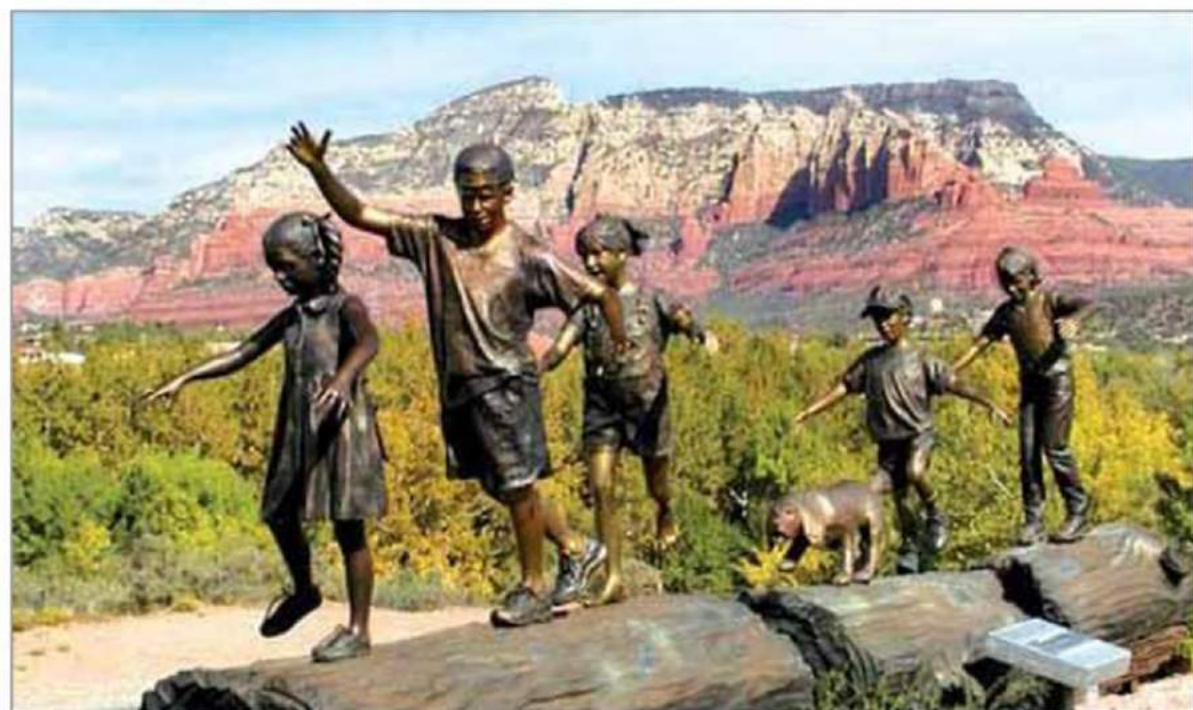
Тема 1. ЛІТНІ ВРАЖЕННЯ

Яскраве літнє сонечко, пахучі квіти і трави, веселі прогулянки з друзями та радісні миті спілкування з навколишнім світом — ось про що кожен з нас згадує восени. І митці — не виняток. Вони відображають власні враження в картинах, скульптурах, музиці, створюючи художні образи.

Художній образ — вираження думок, почуттів, емоцій у художньому творі.

Для цього художники використовують різні засоби виразності. Так, у графіці — це точка, лінія, пляма, штрих; у живописі — колір; у скульптурі — об'єм і пластика форми.

● Порівняй художню мову творів різних видів образотворчого мистецтва. Як вона вплинула на створення художніх образів?

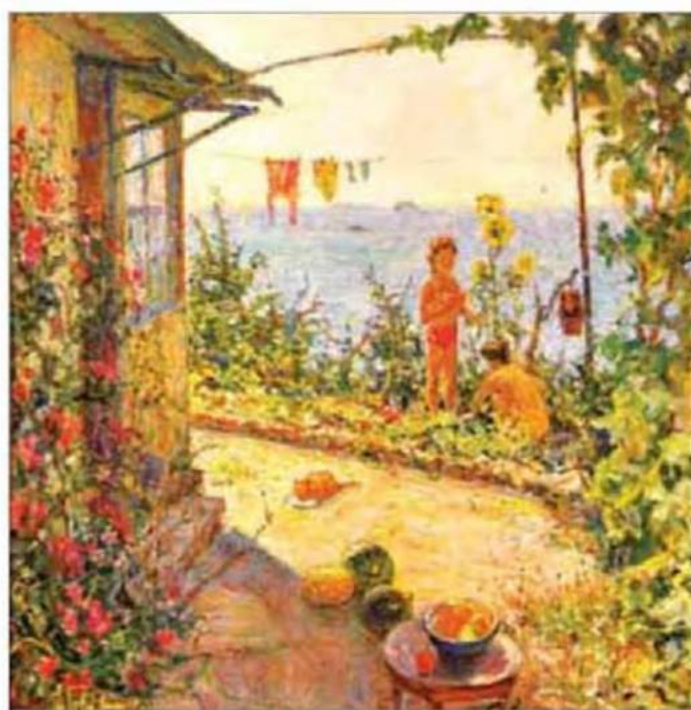
С. Проктор. Слідуй за лідером

От тільки самої художньої мови замало. Аби художній образ став цікавим, автору треба мати ще дещо... Здогадалися, про що йдеться? Звісно, про ФАНТАЗІЮ! Тому хуткіше починаймо творити, щоб чарівниця Фантазія врешті-решт повернулася до країни Образотворчого мистецтва.

А допомагає художникові реалізувати творчий задум, гармонійно розмістити та поєднати між собою всі частини художнього твору *композиція*.

● Чим відрізняються подані художні твори за композицією? У яких відображено рух, а в яких — спокій?

▲ А. Гавдзинський.
Відпочинок на дачі

► Єлизавета Бьом.
Дівчинка з букетом

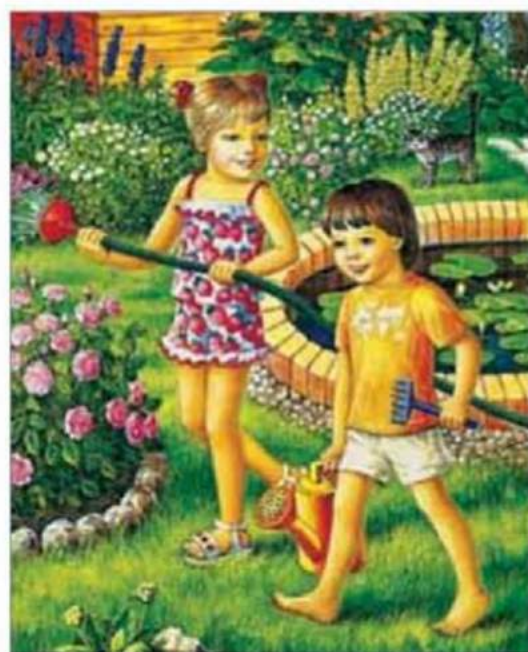
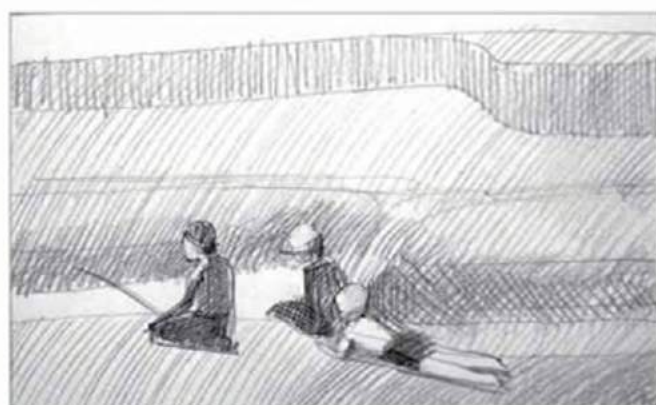
◀ В. Клемке. Ілюстрація з обкладинки
книжки «Ягнятко-хмаринка»

● Які сюжети літнього відпочинку відобразили художники на картинах? Проаналізуй композиції художніх творів: як автори привертають увагу глядача до головного в них? Яке значення, на твою думку, має розмір і колір зображуваного, взаємне розміщення різних частин у композиції?

Л. Новосьолова.
Картина із серії «Пори року» ►

**Композиційна схема
до картини Г. Бельцова**

Г. Бельцов. Спогади про дитинство

Практичне завдання

Створи композицію «Літні враження» (пастель, кольорові олівці; тонований, кольоровий папір).

Поради чарівниці Гармонії

Створюючи художній образ літа, уяви тепле сонечко, веселі хвильки на річці або озері, яскраві квіти, різнокольорову райдугу або пригадай жваві літні ігри та розваги.

Розмісти окремі частини зображення так, щоб разом вони утворювали врівноважену, гармонійну композицію.

Запитання і завдання

1. Розкажи, що ти знаєш про художній образ у мистецтві.
2. За допомогою яких засобів виразності створюється художній образ у графіці, живописі, скульптурі?

Тема 2.

ДЕРЕВА КАЗКОВОГО ЛІСУ

Ось на нашому шляху виник таємничий, химерний ліс. Силуети високих, кремезних дерев із мереживом чорних гілок чітко вирізняються на тлі неба. Проте не треба боятися: варто тільки намалювати цей ліс, і він одразу втратить зловісні чари й покаже нам потрібну стежинку.

- Пригадай, якими художніми засобами митці досягають виразності у графічних творах.

Точка — найменша «помічниця» художника-графіка. Скупченням точок можна передати плавні переходи світлотіні.

Пляма, на відміну від точки, часто контрастує із тлом. Пляма у вигляді *силуету* найкраще виявляє характерні особливості форми, привертає увагу чіткістю й точністю рисунка.

М. Котляревська. На Самарі

Лінією можна не тільки передавати форму зображуваного, а й виражати настрій, емоції. Основна ознака лінії — це її пластичність. Ти вже знаєш, що лінія може бути пряма і крива, ламана і хвиляста, тонка і товста, переривчаста і неперервна. Тому лініями можна намалювати людей і тварин, предмети і краєвиди.

Штрихування застосовують для передання об'ємності та фактури форми, її розміщення у просторі.

● Проаналізуй графічні засоби виразності, які застосували художники для створення образів дерев.

В. Мамчич. Дерева
дорогою з Судака
в Новий Світ

І. Денисенко. Верби над водою

Секрети художніх технік і матеріалів

Гратаж (із французької мови означає «скребти, дряпати») — художня техніка, суть якої полягає у продряпуванні зображення гострим інструментом (голкою, пером). Спочатку картон рівномірно натирають свічкою. Далі наносять туш, змішану з мильним розчином. Після висихання туші можна братися за продряпування світлих штрихів на темному тлі.

● Порівняй особливості техніки граताжу і «плямографії».

П. Бедзір. Симфонія лісу (гратаж)

Практичне завдання

Створи образи дерев у композиції «Таємничий ліс», застосовуючи засоби виразності графіки: лінії, штрихи, точки, плями. Обери графічну техніку: гратаж або «прямографію» (чорнило, туш; віск; перо, голка, паличка, трубочка).

Поради чарівниці Гармонії

Створюючи композицію в техніці «прямографії», стовбури й гілки дерев виводять пером або паличкою з мокрої чорнильної ляпки. Також можна дмухати на неї крізь трубочку, спрямовуючи повітря в напрямку «зростання» гілочок.

Якщо захочеш виконати малюнок у техніці гратажу, заздалегідь підготуй аркуш картону відповідно до техніки виконання. Щоб малюнок був більш виразним і цікавим, можна використати кольоровий картон або розфарбувати тло перед нанесенням воску.

Обережно користуйся гострим інструментом!

Запитання і завдання

1. Назви властивості засобів виразності графіки, які допомагають у створенні художнього образу.
2. Яка з графічних технік зацікавила тебе найбільше і чому?

Тема 3. НЕЗВИЧАЙНИЙ НАТЮРМОРТ

Сьогодні у пошуках чарівниці Фантазії нам допоможе щедра осінь. Звісно, під час виконання цікавого завдання! Дарунки осені — фрукти й овочі — зображають переважно жовтими, червоними, оранжевими, коричневими, зеленими фарбами. А як щодо осіннього натюрморту в одному кольорі? У такому разі без Фантазії не обійтися!

Митці-графіки зазвичай використовують тверді й м'які художні матеріали. Точки, лінії, плями, штрихи, намальовані графітним олівцем, фломастером, вуглем, пером, виглядають по-різному. Ось чому такими цікавими є твори графіки, навіть якщо вони виконані в одному кольорі.

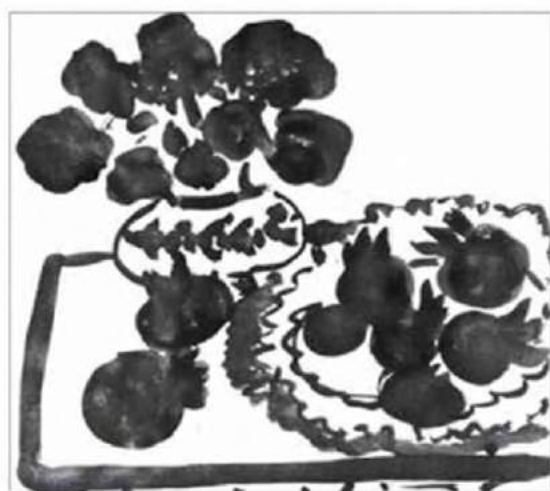
● Які графічні художні матеріали належать до твердих, а які — до м'яких? Назви засоби виразності живописного та графічного натюрмортів.

В. Шаркевич.
Свято
врожаю

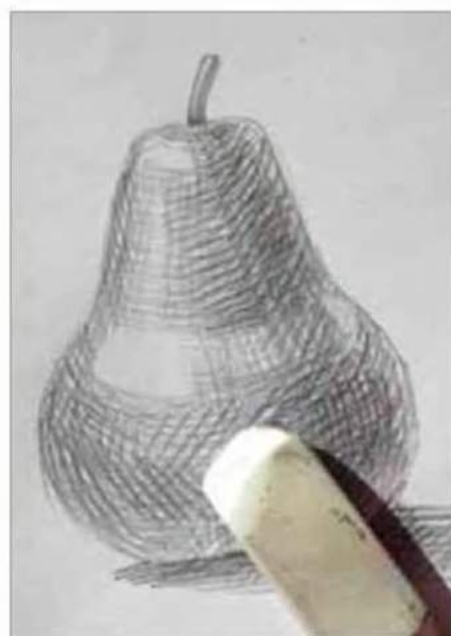
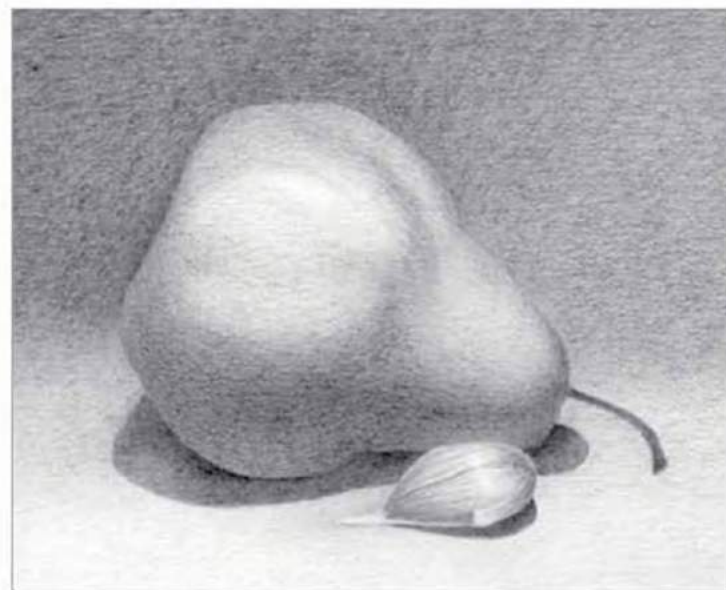

● Порівняй лінійний і силуетний натюрморти відомого французького митця Анрі Матісса. Які враження викликають картини, виконані лініями та плямами?

Натюрморти А. Матісса

Об'ємність предметів у натюрморті виявляють за допомогою *світлотіні*, яка завжди повторює форму предметів. Світлотінь у графіці зазвичай передають штрихуванням. В освітленій частині предметів із гладенькою або блискучою поверхнею можна побачити відблиск. Щоб його зобразити, достатньо потерти це місце гумкою.

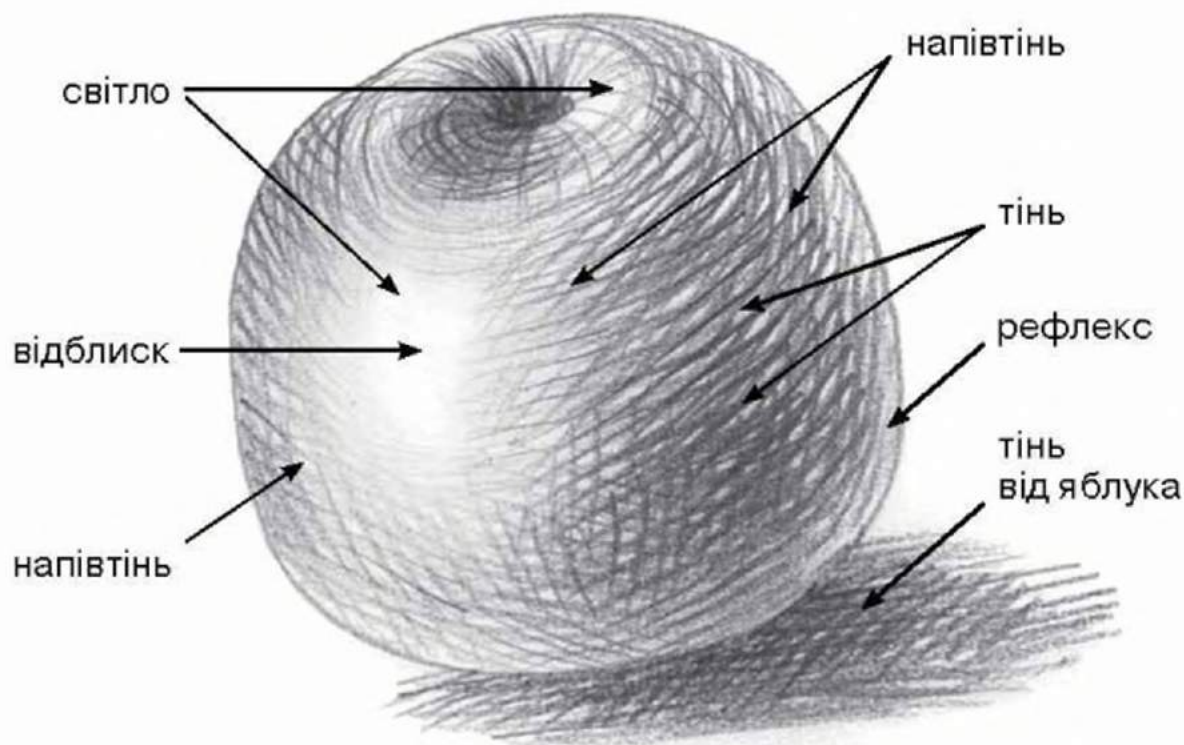

◀ Ю. Рустам'ян.
Груша і часник

● Роздивися світлотінь на яблуці. Визнач, звідки на нього падає світло, тобто напрямок освітлення. Скориставшись схемою, спробуй пояснити, як саме створюється об'ємність предмета.

Найбільш освітленою є найближча до джерела світла опукла частина яблука. Навколо неї — напівтінь і тінь. За тінню можна побачити *рефлекс* — незначне висвітлення тіні. Від яблука на поверхню столу падає тінь.

● Потренуйся виконувати різні штрихи олівцем та відблиски гумкою.

Практичне завдання

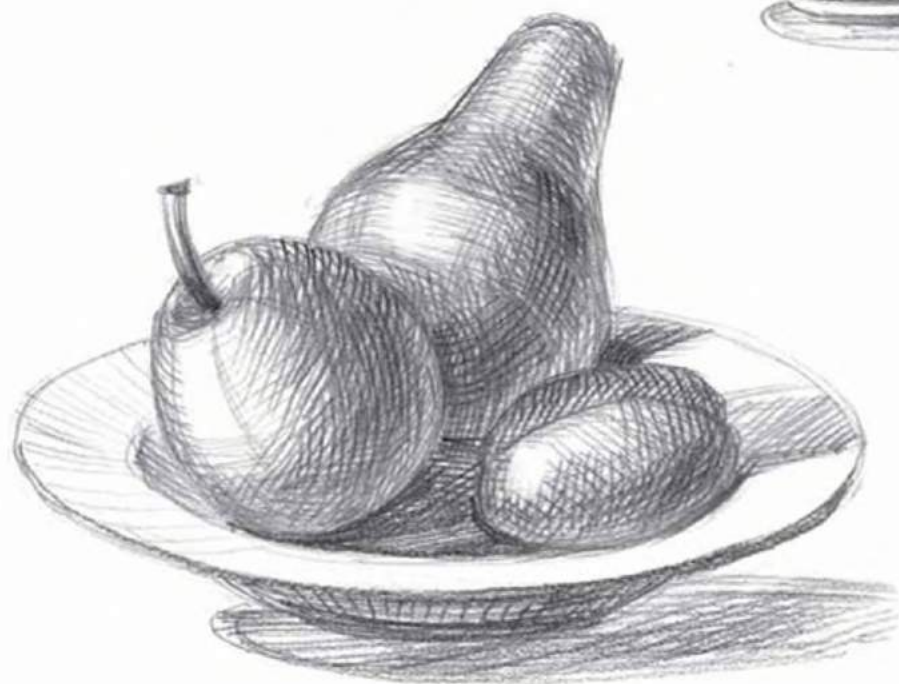
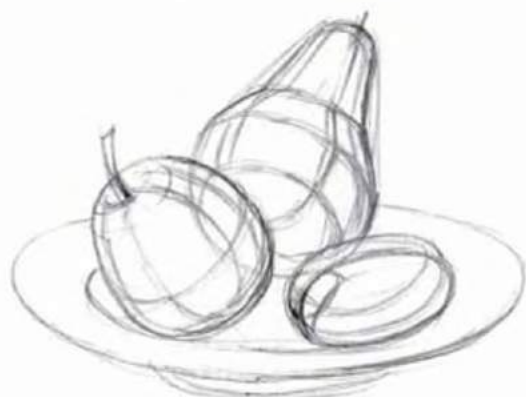
Створи художній образ осені, використовуючи для цього зображення її дарів — фруктів і овочів. За допомогою світлотіні спробуй передати об'ємність предметів (*графітний олівець*).

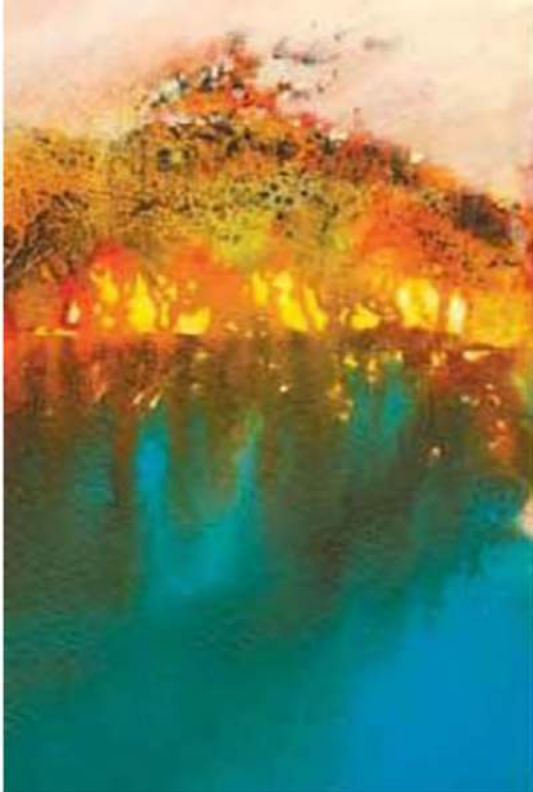
Поради чарівниці Гармонії

Добери овочі та фрукти для своєї композиції. Намагайся правильно зобразити їхні форми, розміри. Передай світлотінь за допомогою штрихування.

Запитання і завдання

1. Як світлотінь впливає на створення художнього образу?
2. Поясни, яке значення штрихування і світлотіні у графічних творах.

Тема 4. КОЛЬОРОВІ ОБРАЗИ

Пошуки чарівниці Фантазії не вщухають навіть у темну пору.

Ніч має свій неповторний колорит. А як щодо іншого часу доби? Спробуй створити живописні образи ночі, ранку, дня і вечора. Пан Колорит допоможе тобі дібрати необхідні кольори та відшукати Фантазію.

- Визнач на колірному колі та картинах кольори: основні та похідні, теплі й холодні.

Колірне коло

Л. Сухова. Ніч

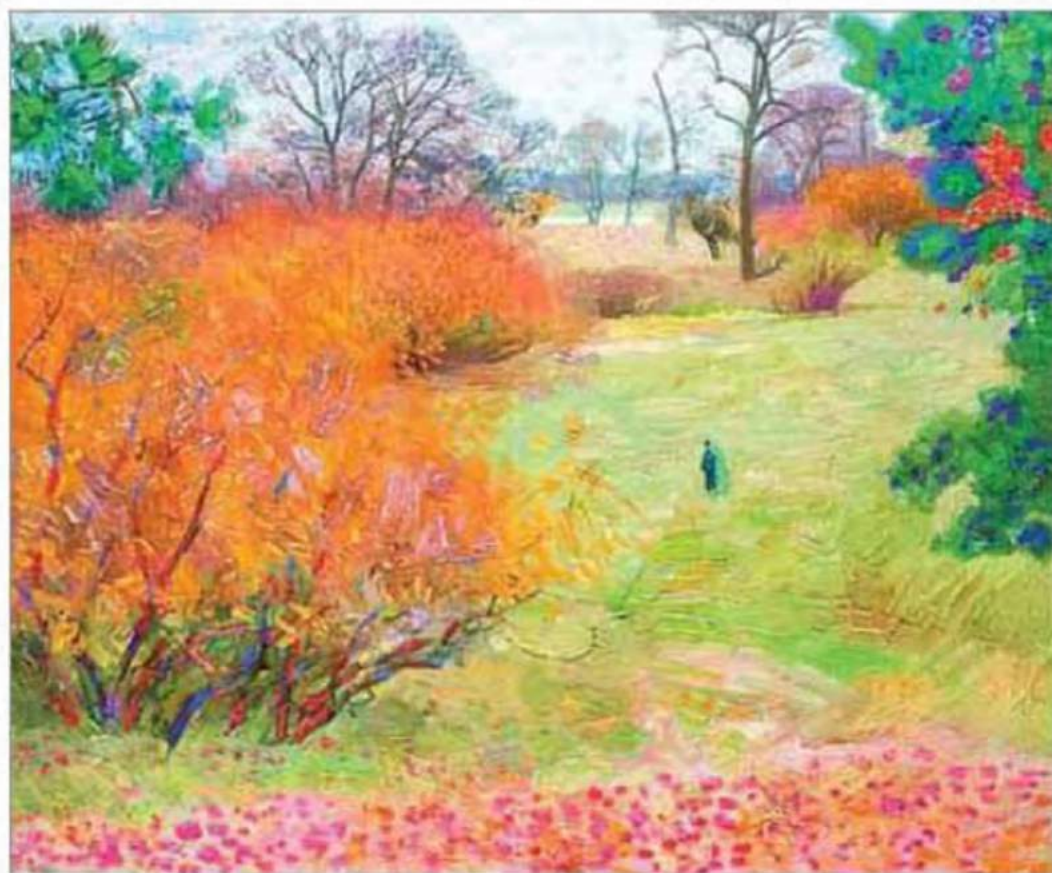
Існує багато кольорів та їхніх відтінків. Художники гармонійно поєднують їх, створюючи певний колорит картини.

- Пригадай, чому одні кольори називають теплими, а інші — холодними. Як колорит впливає на настрій картини?

Теплий колорит утворюють жовтий, оранжевий і червоний кольори та їхні відтінки. *Холодний колорит* багатий на відтінки синього, зеленого, фіолетового кольорів.

Іноді картини пишуть у *контрастному колориті*, у якому поєднуються світлі й темні, теплі й холодні кольори. Контрастні кольори розміщені один навпроти одного в колірному колі. Якщо художник використовує в роботі ледь помітні відтінки одного кольору, тоді говорять про *нюансний колорит*.

- Визнач колорит і настрій картин на ілюстраціях.

В. Зарецький. Лўка в Конча-Заспі

Секрети художніх технік і матеріалів

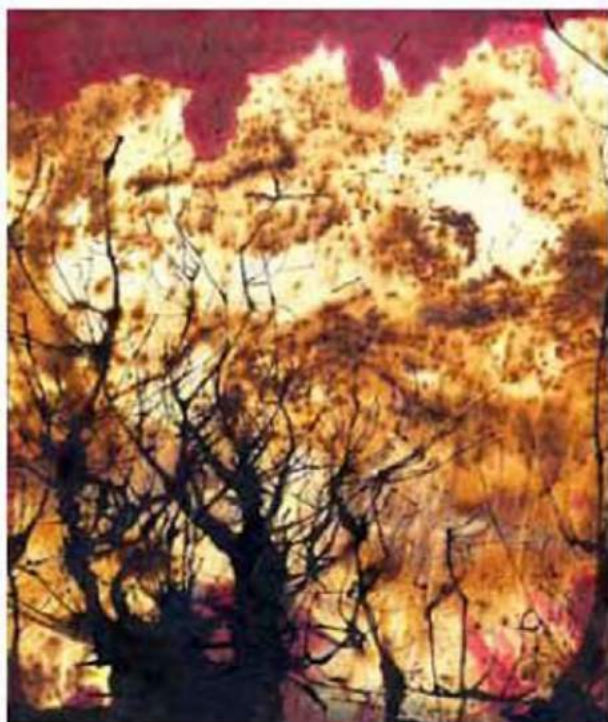
Монотипія — вид друкованої графіки; художня техніка.

Щоб створити монотипію, фарби наносять пензлем на гладку металеву або пластикову дощечку. Єдиний, унікальний відбиток на папері утворюється під тиском на друкарському станку або шляхом притискування аркуша рукою до дошки. Неповторні рисунки, переливи кольорів виникають завдяки різним прийомам від'єднання аркуша від дощечки (плавно або різко, у різних напрямках). Створити художні образи в цій техніці до снаги кожному.

С. Костюкевич.
Троянди

● Які особливості техніки монотипії допомогли увиразнити художні образи, створені митцями?

М. Крюченко. Ніч

С. Зданчук. Чудовий ліс

Практичне завдання

Створи композиції-образи: «Ранок», «День», «Вечір», «Ніч» у техніці монотипії. Відобрази в їхньому колориті настрої різного часу доби (*гуаш; пензлі, пластикова дощечка, крейдяний папір*).

Поради чарівниці Гармонії

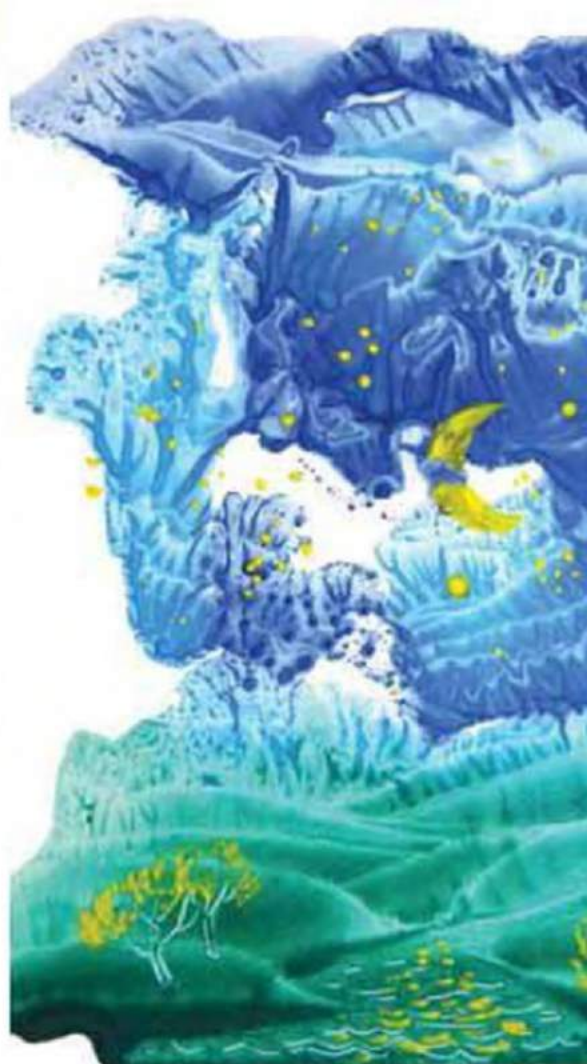
Які кольорові враження виникають у тебе, коли згадуєш про певний час доби? Який настрій викликає кожен із них? Пофантазуй, у якому колориті краще їх відобразити.

Розріж аркуш на чотири однакові частини, щоб на кожній створити відбиток обраного колориту. Розведи фарби до густини сметани. На пластиковій дощечці послідовно добирай колорит для відбитків. За бажанням домалюй деталі, які уточнять створені образи, зроби їх виразнішими.

Запитання і завдання

1. Які кольори належать до контрастних?
2. Поясни, як ти розумієш слово «колорит».

Колективна робота. Обговоріть виконані роботи в класі. Придумайте для них цікаві назви.

Тема 5.

ЖИВОПИСНІ «ПОРТРЕТИ» КВІТІВ

Мандруючи в пошуках Фантазії, ти можеш потрапити до чарівного царства квітів, які вражають своїм різнобарв'ям і вишуканістю форм. Спробуй і ти самостійно намалювати «портрет» улюбленої квітки в різних художніх техніках.

Виразність художнього образу значною мірою залежить від художніх матеріалів і живописних технік, які використовує митець. Так, наносячи густу чи рідку фарбу, різні за характером мазки, він створює різноманітні живописні ефекти, що роблять мистецький твір неповторним.

З. Пасічна.
Кактуси (фрагмент)

К. Білокур.
Букет квітів

Квіти — одна з найулюбленіших тем художників. Їх зображають і серед природи, і складеними в букети. Деякі митці намагаються точно відобразити їхній справжній вигляд: особливості форми та забарвлення. Інші — переосмислюють природні форми, щоб створити на їх основі стилізовані зображення. Так виникають реалістичні і декоративні образи.

● Визнач, на якій із картин художні образи квітів декоративні. Обґрунтуй свою думку.

Л. Майданець.
Українське сонце

І. Кулик.
Соняшники

Секрети художніх технік і матеріалів

Однією з найулюбленіших художніх технік митців є акварель, якою можна створювати безліч цікавих живописних ефектів. Техніка акварелі «по-мокрому» передбачає зволоження паперу, на якому фарби плавно перетікають одна в одну — таким чином виникають різноманітні переходи кольорів, створюються нові відтінки.

Потім можна продовжувати писати по вологому папері або зачекати, поки він висохне, і малювати аквареллю «по-сухому». Щоб частини зображення залишилися незафарбованими, використовуються воскові олівці.

- Роздивись акварель троянди. Поміркуй, чому зображення на дальньому плані виконано аквареллю «по-мокрому».

В. Шкуринський.
Троянда

Практичне завдання

Який характер твоєї улюбленої квітки? Створи її образи, застосовуючи різні живописні техніки (акварель «по-сухому», акварель «по-мокрому», гуаш). Придумай композиціям назви.

Поради чарівниці Гармонії

Пригадай форму та колір улюбленої квітки. Які в неї стебельце, пелюстки, листочки? Починай малювати з основної форми.

Запитання і завдання

1. Розкажи про особливості художньої техніки акварелі «по-мокрому».
2. Які приміщення доцільно прикрасити квітковою композицією?

Тема 6.

ФАНТАСТИЧНІ КОРАБЛІ

Чарівна стежинка привела нас на узбережжя моря. Тут стоять на якорі дивовижні масивні кораблі та легкі світлі яхти. Деякі з них мають оригінальну форму й декор. Безпечно перепливти бурхливе море й дістатися берегів, де перебуває Фантазія, можна, намалювавши чарівний корабель.

У створенні різних за характером живописних образів: світлих і темних, добрих і лихих, веселих і сумних — важливе значення мають форма зображуваного, колір і декор.

- Проаналізуй засоби художньої виразності на картині.

М. Реріх. Заморські гості

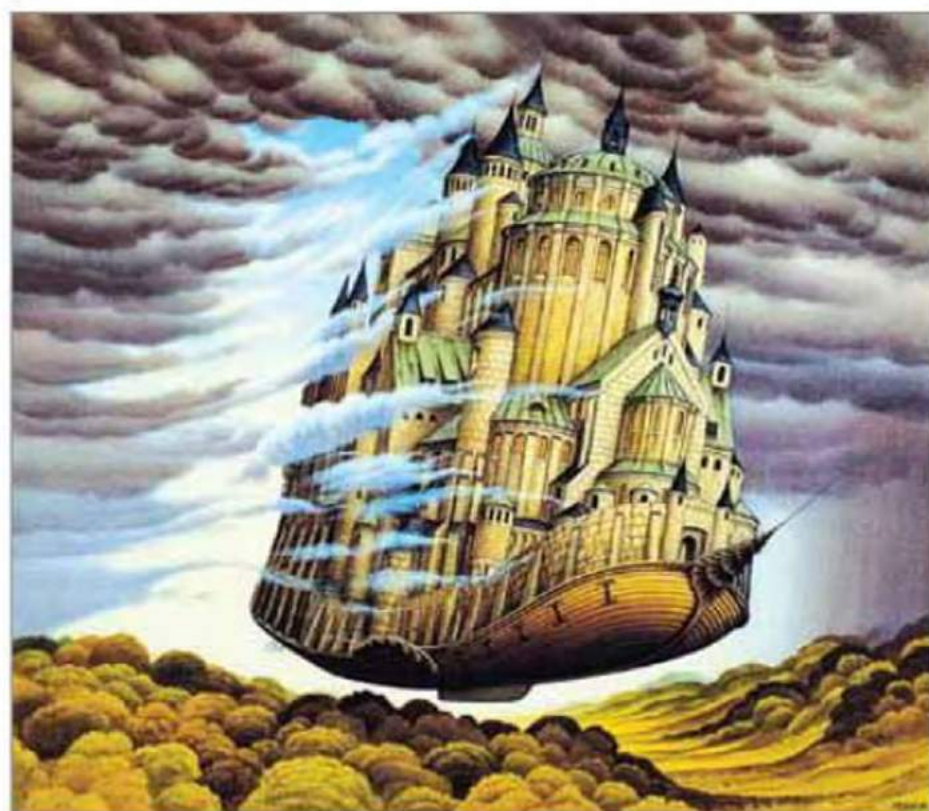
Позитивні враження виникають у глядача при сприйманні плавних форм, світлих, ніжних або яскравих кольорів. Гострі лінії, кострубаті форми, темні кольори викликають інші настрої — смуток, тривогу тощо.

● Які враження викликають образи кораблів на картинах? Чи можна назвати їх фантастичними? Обґрунтуй свою думку.

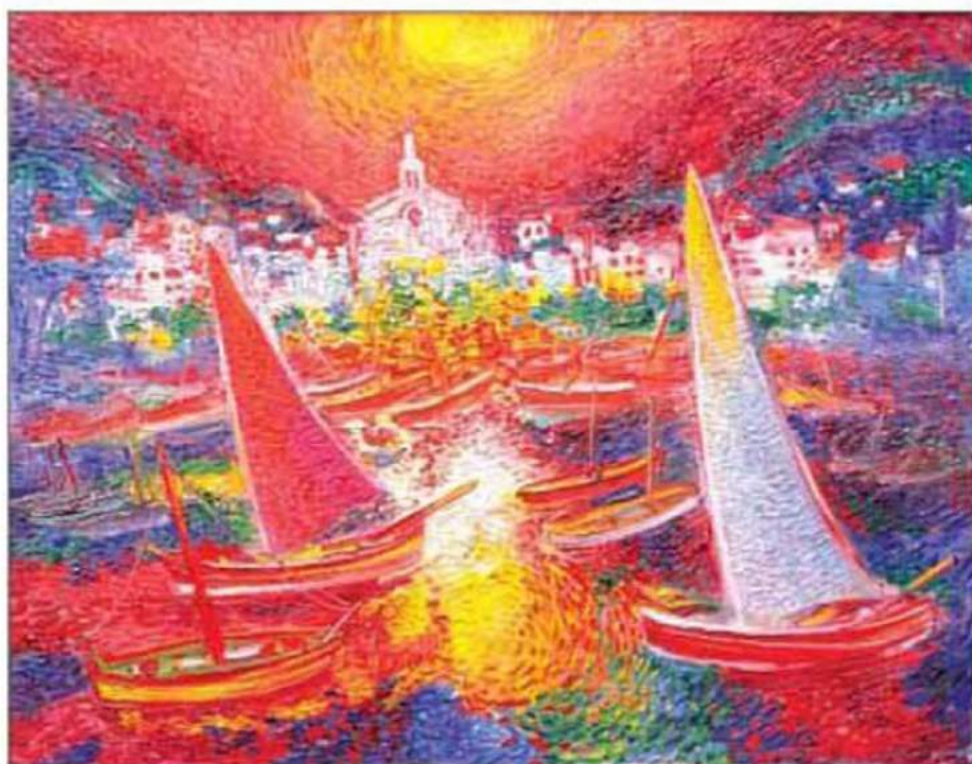
Р. Масгрейв.
Дракон,
що плаває

Я. Йерка.
Хмаролом

- Порівняй картини за настроями. Як впливає колорит на створення художніх образів?

М. Демцю. Кадакес ▲

М. Хасманн. Летючий голландець ▼

Практичне завдання

Робота в парі: намалюйте фантастичні кораблі, образи яких різні за характером. Темі на вибір: «Чорна пантера» і «Стрімка чайка»; «Піратська шхуна» і «Срібляста яхта» (гуаш, кольоровий або тонований папір).

Поради чарівниці Гармонії

Продумайте разом образи двох фантастичних кораблів, різних за характером. Визначте, хто який образ малюватиме. Доберіть відповідні форми та кольори; вигадайте декор, підпорядкований формі корабля і вітрил.

Запитання і завдання

1. Знайди та роздивись ілюстрації до казок народів світу, де є зображення кораблів. У чому виявляються їхні особливості?
2. Поміркуй, як можна прикрасити рибальський човен та гойдалку-човник на атраціонах.

Тема 7.

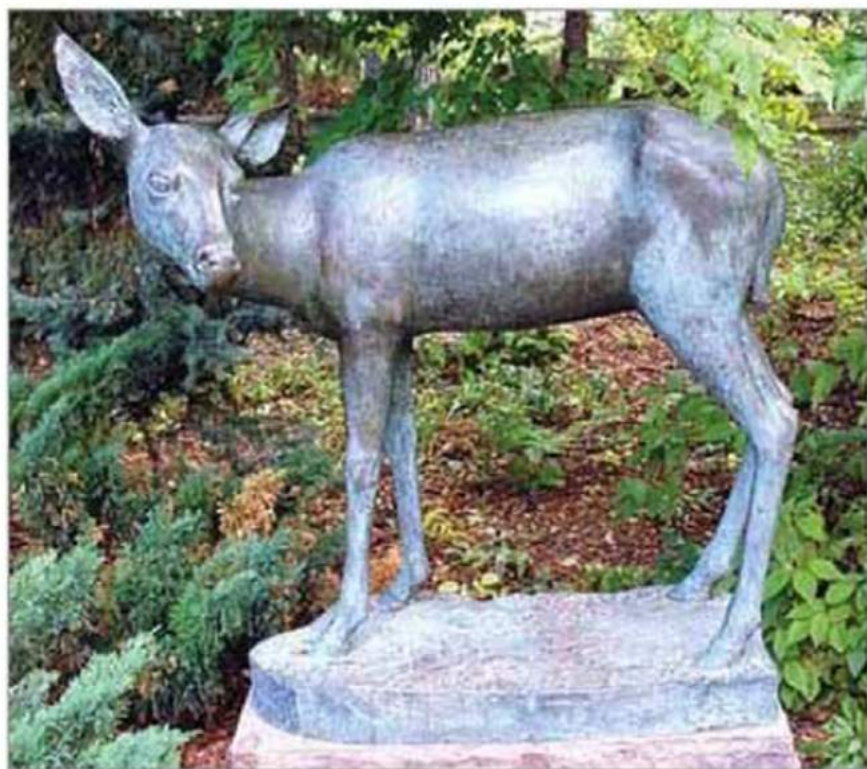
КАРНАВАЛ ТВАРИН

Ось ми дісталися невідомого острова й одразу потрапили у світ дивовижних звірів, птахів, комах. Вони вражають своїми надзвичайними формами й кольорами. Варто таку красу відобразити в оригінальних скульптурах.

● Пригадай, що таке скульптура. Чим скульптурні твори відрізняються від графічних і живописних?

Монументальна скульптура — пам'ятники, монументи — встановлюються на площах міст і сіл. Твори *станкової скульптури* — статуї та рельєфи, можна побачити в художніх музеях і галереях. Станковими скульптурами також прикрашають парки, сквери, фонтани, а статуєтками невеликих розмірів — приміщення будинків.

Л. Молодожанін.
Косуля

Матеріали, з яких виготовляються скульптури, вражають своїм розмаїттям — це граніт, мрамур, вапняк, дерево, скло, золото, срібло, бронза, гіпс, глина, порцеляна, пластилін, полімерні матеріали тощо. Тому і способи створення скульптур різні: ліплення, різьблення, висікання тощо.

- Роздивися форму і фактуру скульптурних образів тварин.

С. Чеченов. Зебра

В. Кондратюк. Жирафа

Круглу скульптуру можна роздивитися з усіх боків, а ось *рельєф* — заглиблений чи опуклий — тільки з одного.

- Якою скульптурою доцільно прикрасити дитячий майданчик?

К. Скретуцький.
Кіт-сороконіжка
(м. Київ)

● Поміркуй, який із птахів більше схожий на казкового? Поясни свою думку.

Мейсенська порцеляна

Л. Жолудь. Птаха

● Проаналізуй, як у статуетках дивовижних тварин застосовано декор. Форми яких тварин поєднано в цих фантастичних образах?

Г. Стасенко і С. Леонтьєв.
Козеріг

О. Отнякіна-Бердник.
Літній див

Практичне завдання

Створи у круглій скульптурі образ тварини — реальної або фантастичної (*пластилін, пластика, глина, природні та штучні матеріали*).

Поради чарівниці Гармонії

Спочатку подумай, який характер матиме тварина. Як вона може рухатися?

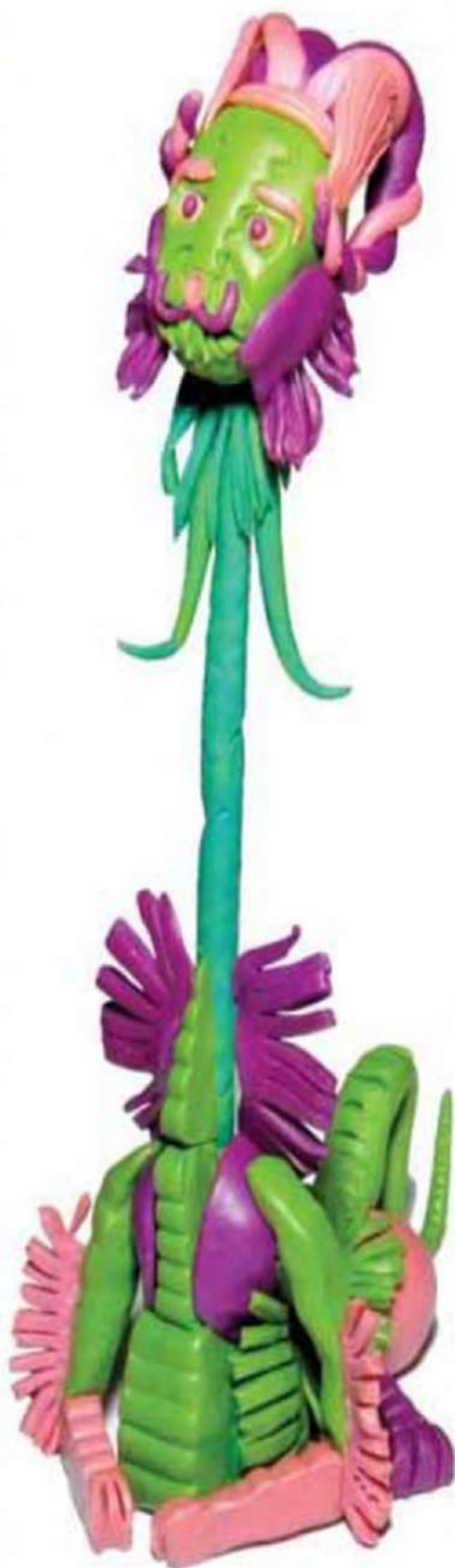
Фігурку можна виконати різними способами: скласти з окремо виліплених частин або витягнути з цільного шматка глини чи пластиліну, а потім приліпити дрібні частини. За потреби використай каркас — дріт, прикріплений до основи (дощечки, пластини). Застосуй цікаву фактуру.

Колективна робота: готові скульптури об'єднайте у спільну композицію «Карнавал тварин». Проведіть виставку з відповідним музичним супроводом.

Запитання і завдання

1. Поясни відмінності між станковою і монументальною скульптурою.
2. Які бувають рельєфи?

За бажанням. Пригадай з уроків музичного мистецтва сюїту «Карнавал тварин». Хто її автор? Поміркуй, які фрагменти твору можна використати для виставки.

Тема 8.

ЛІСОВА ЦАРІВНА І ГРИБ-ЧАРІВНИК

Ось на нашому шляху з'явилася лісова галявина з високими та густими травами. Чи допоможе нам хтось подолати цю перешкоду, щоб продовжити пошуки Фантазії? Мешканці чарівного різнотрав'я вже поспішають до нас! Тож знайомся з Лісовою Царівною — красунею, уквітчаною вінком, і Грибом-чарівником у шатах із листя і трав.

- Порівняй ляльковий і живописний образи Мавки.

О. Гоноболіна. Театральна лялька та її ескіз для вистави «Лісова пісня»

- Пригадай, які матеріали використовують митці для створення скульптур.

Відповідно до задуму майстер добирає матеріал, що допоможе йому створити виразний художній образ. Так, казкового лісового персонажа краще виконати із природних матеріалів: глини, солоного тіста, дерева (можливо, коріння, гілок, кори), моху, а також із засушеного листя, трави, колосків, квітів. Також можуть знадобитися клаптики тканини, пір'їнки, гудзики, бісер тощо.

- Роздивися скульптури казкових персонажів, виготовлених із природних матеріалів. Визнач серед них рельєф.

*Л. Свеженцева.
Дубовичок*

Т. Че. Лісовики-грибовики

Для створення образу Лісової Царівни краще використати природні матеріали: засушені трави, листочки, квіти, плоди.

Щоб зобразити обличчя, фігуру, одяг казкового персонажа, треба добирати природні матеріали певної форми та кольору.

Практичне завдання

Створи образ Лісової Царівни чи її друга — Гриба-чарівника, в об'ємі або рельєфі (*картон, пластилін, природні та штучні матеріали*).

Поради чарівниці Гармонії

Пофантазуй, як виглядатиме створений тобою казковий персонаж. Підготуй основу рельєфу (*картон, дощечка або паперова тарілка, покрита пластиліном*). Поміркуй, як краще використати різні матеріали, щоб передати особливості фігури персонажа чи його характеру.

Запитання і завдання

1. Поміркуй, які природні матеріали доцільно використати для створення образу ведмедя, а які — метелика.
2. У вільний час збирай природні матеріали (листя, шишки, жолуді тощо) для створення художніх образів.

Тема 9. НАРОДНА ІГРАШКА

У сучасних дітей є багато різноманітних іграшок. Проте, щоб знайти Фантазію, нам треба потрапити у світ *народної іграшки* та навчитися її створювати.

У давні часи іграшка була не тільки розвагою, а й оберегом. Народні майстри зазвичай виготовляють іграшки з природних матеріалів: глини, дерева, трави, соломи, кукурудзи, а також з тканини.

Із минулого до нас дійшли керамічні та дерев'яні іграшки: ляльки, «панночки», вершники, коники, баранці, олені, півники, зозульки. Сьогодні старовинні іграшки можна побачити в музеях, на виставках.

Г. Пошивайло. Вершник

Ю. Залужний. Козлик

Форма народних іграшок спрощена, тобто вона не копіює форму людей і тварин, а виявляє в ній найхарактерніше. Народні умільці декорують вироби розписом, різьбленням, вишивкою тощо. Таким чином, народній іграшці притаманні не реалістичні, а декоративні образи.

Своєрідні іграшки з дерева виготовляють у м. Яворів (Львівщина). Вони виглядають як справжні витвори мистецтва.

Серед глиняних іграшок найпоширенішими є свищики (свистунці) у вигляді птахів, а інколи й інших тварин. Вони мають просту форму, характерний декор із рослинним орнаментом. Найвідомішими в Україні та поза її межами є керамічні іграшки, виготовлені майстрами із м. Косів (Івано-Франківщина) і с. Опішне (Полтавщина).

О. Сойка та О. Когут.
Яворівська іграшка

Свистунці Н. Горичка (м. Косів) і Г. Діденко (с. Опішне)

Це цікаво

Лялька-мóтанка — одна з найдавніших українських народних іграшок, що вважається берегинею роду. Її виготовляють шляхом намотування тканини на основу без застосування голки. У ляльок обов'язково виділяють голову, однак обличчя залишається порожнім або позначається навхрест перетягнутими нитками.

Ляльок-панянок виготовляють із трав, листя качанів кукурудзи, інколи одягають у вбрання з тканини.

Гуцульські майстрині вправно ліплять іграшки з овечого сиру, зокрема ляльок, декоруючи фігурки природними барвниками із соку буряка, калини тощо.

- Порівняй ляльок, виготовлених із різних матеріалів.

С. Ковальова.
Мотанка

М. Петрів.
Гуцулка з кошиком

Практичне завдання

Виготов за українськими народними мотивами об'ємну іграшку або виконай її зображення в аплікації (глина, солома, інші природні або штучні матеріали: клаптики тканини, стрічки тощо, а також фарби, пензлі).

Поради чарівниці Гармонії

Добери декор, який підкреслить форму іграшки.

О. Костюченко. Мавка

Запитання і завдання

1. Чим декоративне зображення відрізняється від реалістичного?
2. Назви матеріали, з яких виготовляють українські народні іграшки.

Тема 10. СВІТ ПЕТРИКІВКИ

Витвори народного декоративно-го мистецтва — надзвичайно красиві. Помилуйся чудовими розписами, створеними майстрами села Петриківка, що на Дніпропетровщині. Розмаїття дивовижних квітів, їхніх форм і кольорів вражає! Використовуючи однакові прийоми розпису, митці щоразу створюють неповторні композиції.

Тож як зобразити чарівну квітку так, як малюють її народні умільці? Силою своєї краси вона знищить лихі чари й допоможе визволити Фантазію.

М. Тимченко. Квіти

В. Лихвар. Квіти

Секрети художніх технік і матеріалів

Петриківський розпис — це українське народне декоративне мистецтво, назва якого походить від назви селища, де воно виникло. Сьогодні петриківський розпис охороняється міжнародною організацією, що опікується культурою людства, — ЮНЕСКО. Раніше петриківкою прикрашали побілені стіни над вікнами й дверми, печі в хатах, а згодом — і предмети домашнього вжитку, зокрема посуд і скрині.

Майстри виготовляли фарби з трав, листя, ягід і квітів на суміші яєчного жовтка й молока, закріплювали вишневим клеєм чи буряковим цукром. Для пензликів використовували котячу шерсть.

У петриківському розписі переважають рослинні візерунки. Здебільшого це — квіти (жоржини, айстри, тюльпани, мальви, ромашки, волошки), також ягоди та мереживне листя. Інколи серед рослин можна побачити фантастичних птахів.

М. Яненко. Таріль

М. Сіянко. Квіти

Г. Ісаєва.
Декоративний розпис

У колориті розпису поєднуються чотири кольори: жовтий, червоний, синій, зелений. Ягоди калини, винограду, горобини майстри часто зображують не пензлем, а пальцем.

Г. Пруднікова. Декоративний розпис

Майстри виконують такі традиційні мазки, як «гребінець», «зернятко», «горішок» тощо. «Гребінець» починається з потовщення, зробленого натиском пензля, і завершується тонким вусиком. «Зернятко» наносять спочатку легким дотиком, а наприкінці натиск пензля збільшується. Кілька «зерняток» з обох боків стебла нагадують колосок. «Горішок» складається з двох гребінцевих мазків, розташованих один навпроти одного.

Це цікаво

Сучасні майстри смт Петриківка та їхні учні розписали орнаментом бетонний паркан завдовжки 120 м. Для цього було використано 30 кг фарби десятих кольорів. Це досягнення визнано національним рекордом.

Практичне завдання

Намалюй декоративну квітку, застосовуючи прийоми петриківського розпису (акварель або гуаш).

«гребінець» «зернятко» «горішок»

Поради чарівниці Гармонії

Продумай квіткову композицію, обери потрібний формат. Починай роботу з великих мазків у центрі композиції. Поступово додавай дрібні деталі — пелюстки, стебла, листя, вусики, ягоди тощо. За потреби застосуй прийом малювання пальчиком.

Запитання і завдання

1. Розкажи про особливості петриківського розпису.
2. Які предмети домашнього вжитку тобі хотілося б прикрасити петриківським розписом?

Тема 11. ДЕРЕВО ЖИТТЯ

Поглянь, яке дивовижне дерево трапилося на нашому шляху! Це — дерево життя. Кожен із митців по-своєму намагається передати його гармонію в розписах, вишивках, витинанках.

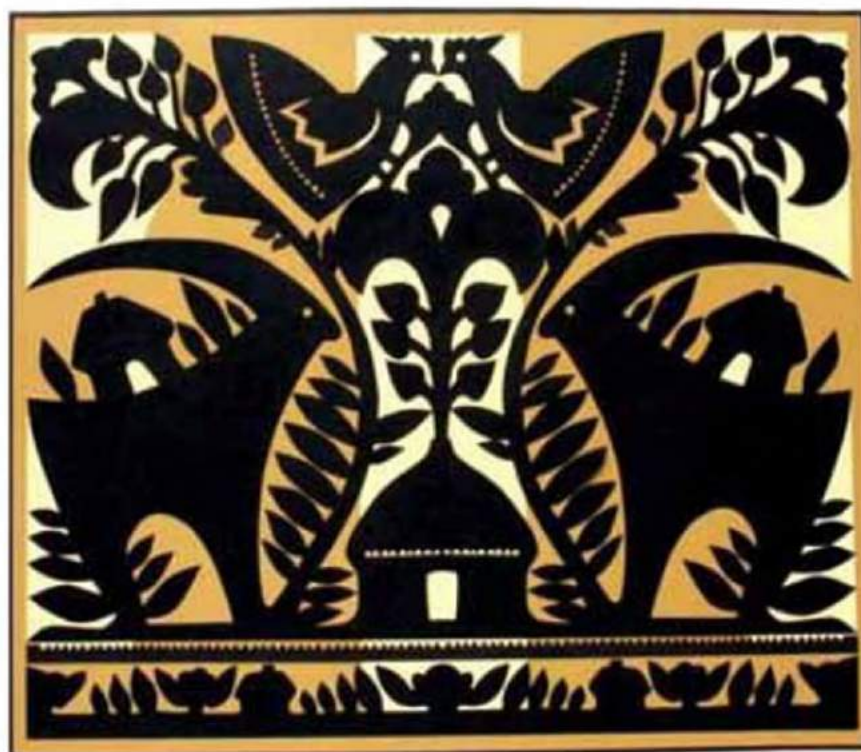
Під його розлогою короною ми наберемося сил і мудрості, щоб впевнено йти далі. Збережи враження від

побаченого й зобрази дерево життя у власній композиції — витинанці.

Витинанка — це вид декоративно-прикладного мистецтва; твір, вирізаний з паперу.

- Пригадай, як виготовляються витинанки.

У минулому мереживними витинанками українці прикрашали свою оселю, вікна, меблі, предмети побуту.

*В. Корчинський.
Витинанка*

До свят українці виготовляли особливі витинанки — у вигляді барвінку, сніжинок, зірочок, хреста, янголів. Іноді вирізували фігурки людей і тварин, силуети хаток.

В українській хаті між вікнами висіли витинанки із зображенням *дерева життя* — символу сім'ї, роду. Дерево життя завжди зображається квітучим. Згідно з давніми традиціями, воно має вершечок, стовбур, коріння чи вазон. Верхівку дерева увінчує квітка, яку охороняє птах або пара пташок. На гілках також розміщуються птахи, внизу — силуети людей або звірів, риб. Зазвичай композиція дерева життя симетрична, іноді художники обирають асиметричний варіант.

- Які художні образи можна побачити на витинанках?

О. Харченко.
Зелена дівровонька

М. Любас. Берегиня

Щоб створити симетричні композиції, папір послідовно складають удвоє, вчетверо, увосьмеро. Лінія, по якій папір згинається, — це *вісь симетрії*. Вона ділить зображення на однакові частини. Якщо папір складається вдвоє, то вісь симетрії проходить посередині аркуша й ділить зображення на дві дзеркальні половини.

Витинанку дерева життя створюють із паперу одного або більше кольорів, що гармонійно поєднуються. Відповідно до задуму автора, елементи іншого кольору підкладаються під основне зображення або наклеюються поверх нього.

О. Шинкаренко. Осінь така мила

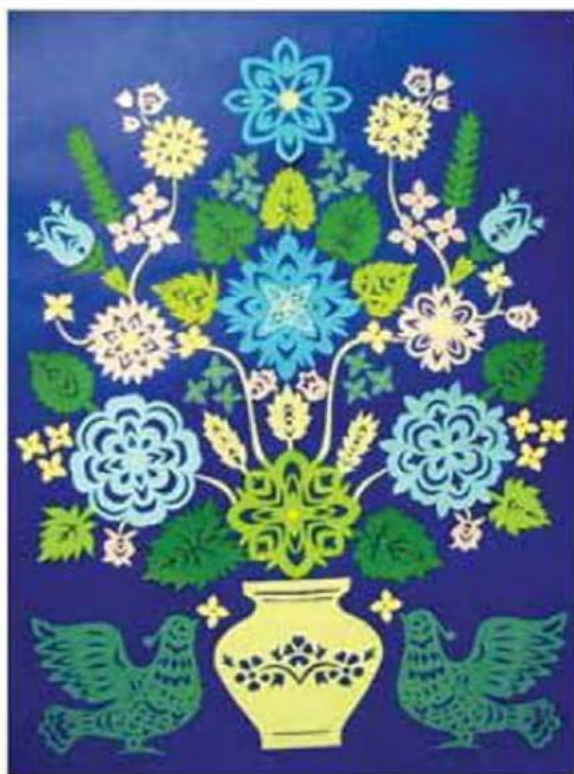

Практичне завдання

Створи витинанку «Дерево життя»: просту в одному кольорі або складнішу з кількох кольорів (*кольоровий папір, картон, ножиці, клей*).

Поради чарівниці Гармонії

Спочатку продумай композицію витинанки. Добери гармонійні кольори для тла й основного зображення.

М. Янко. Дерево життя

Запитання і завдання

1. Яке значення мають витинанки для українського побуту?
2. Прикрась свою оселю витинанкою, створеною власноруч.

Тема 12. МІСТО МРІЙ

Ось на обрії з'явилося казкове місто Мрій. Вузькі міські вулички звиваються, наче струмочки, беручи свій початок від широких проспектів та гамірних площ. Будинки міста — втілення мрій його мешканців. Тому вони такі незвичайні: одні з високими вежами, з'єднаними ажурними місточками,

інші — з оригінальними балконами та фігурними вікнами. Можливо, саме там ми знайдемо чарівницю Фантазію?

Архітектура — мистецтво створення споруд, будинків, вулиць, проспектів, площ, парків.

Архітектура емоційно впливає на людину гармонією форм і красою оздоблення. У створенні архітектурного образу важливі розміри та пропорції будівлі, ритм і фактура. Недарма за її красу архітектуру називають музикою, що застигла в камені.

І. Планте.
Казкове
місто

Для зведення будинків використовують дерево, камінь, цеглу, бетон, метал, скло. Архітектори продумують, як їх поєднати у споруді так, щоб вона була красивою й, у той же час, зручною та міцною.

● Поглянь, як по-різному художники уявили й зобразили казкові міста.

І. Субботін. Місто казок

Це цікаво

Французький поштар Фердинан Шеваль упродовж 33 років збирав каміння незвичної форми, з якого власноруч звів палац своєї мрії. І коли нарешті він завершив будівництво, світ побачив споруду надзвичайної краси — Ідеальний палац, у якому камінь — звичайний будівельний матеріал, перетворився в руках Шевалю на казковий декор. Сьогодні цей палац є пам'яткою культури Франції.

Палац Ф. Шевалю

Іноді в пошуках нових ідей архітектори звертаються до світу природи. Тут вони знаходять цікаві конструкції та оригінальні форми майбутніх споруд.

- Які, на твою думку, природні форми запозичили митці, створюючи ці будинки?

У дорослому житті архітектори згадують свої дитячі мрії про казкові будинки та реалізують їх у цікавих проектах.

- Форми яких геометричних фігур нагадують окремі частини будинку? Як він декорований?

Практичне завдання

Створи образ будинку своєї мрії (кольорові олівці, гелева ручка, фломастери; кольоровий папір, ножиці, клей).

Поради чарівниці Гармонії

Продумай образ будинку своєї мрії. Відповідно до форми та пропорцій будинку обери вертикальний або горизонтальний формат. Намалюй будинок або виконай його в техніці аплікації, прикрась цікавим декором.

Колективна робота. Після обговорення робіт можна вирізати зображені будинки та поєднати їх у спільну композицію «Місто Мрій» для шкільної виставки.

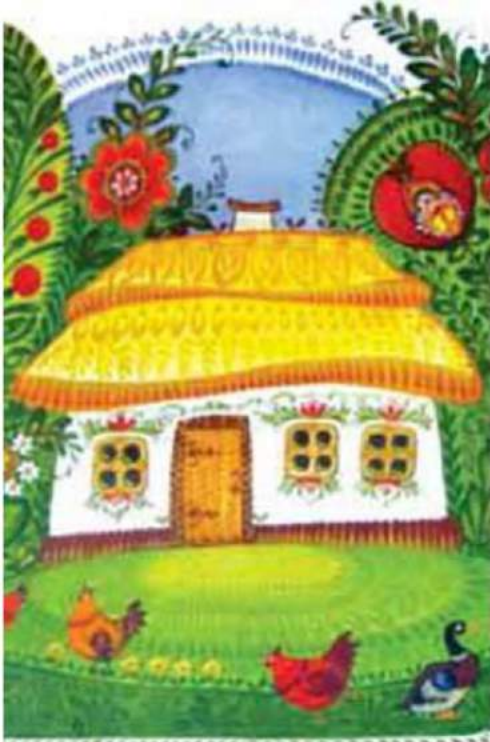
Запитання і завдання

1. Що таке архітектура?
2. Поцікався, які оригінальні архітектурні споруди є у твоїй місцевості.

Л. Тептяєва.
Казкове містечко
(фрагмент) ▼

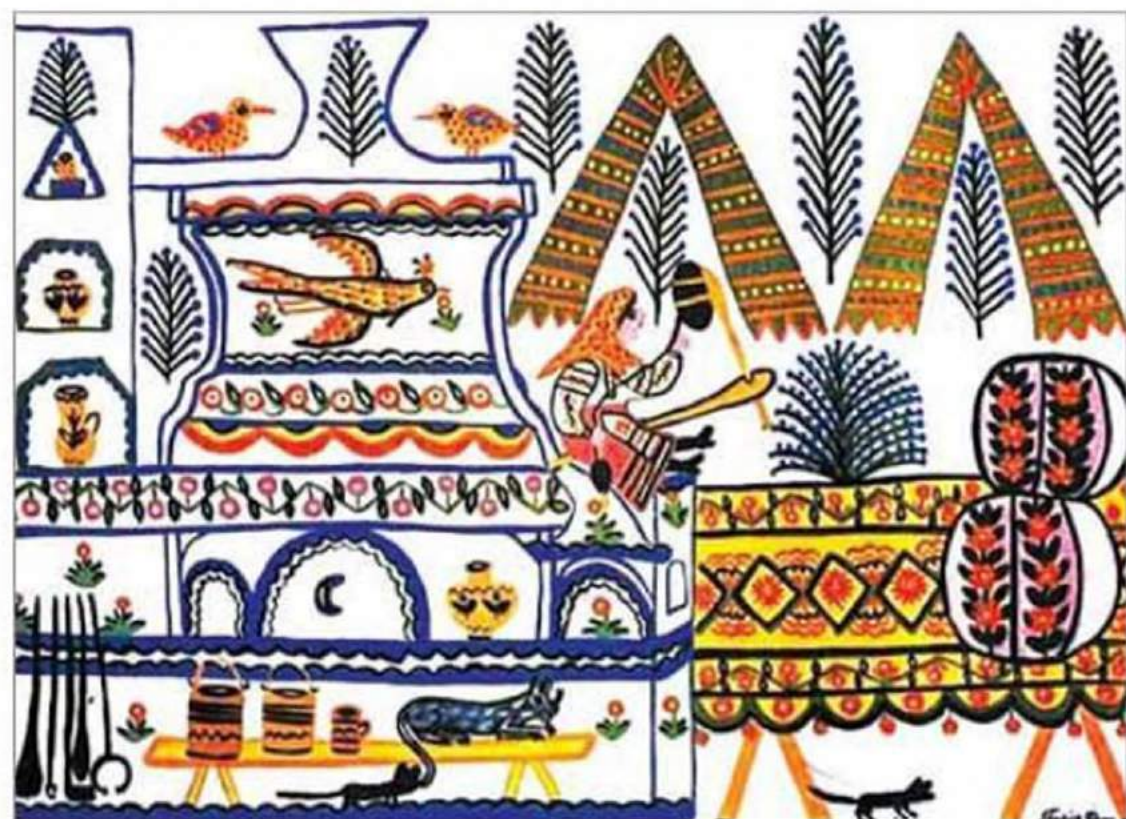

Тема 13. У СЕЛЯНСЬКІЙ ХАТІ

Поглянь на яскраво розмальовану хатинку із солом'яним дахом, яка оточена квітами. Завітаймо всередину... Яка краса! Як тут затишно! Ось де простір для фантазії.

Внутрішній вигляд приміщення — інтер'єр, у традиційному українському житлі має свої особливості. У давні часи важливе значення в селянській хаті мала піч, у якій щоденно готували їжу для родини. Узимку вона зігрівала всіх своїм теплом. Тому й не дивно, що піч, як і стіни, щедро прикрашали візерунками й орнаментом.

- Роздивись інтер'єр української хати.

М. Примаченко. Сидить баба на печі, пряде кужіль

У селянській хаті можна побачити майстерно вирізьблені дерев'яні меблі: стіл, лавки, полиці для посуду. Інтер'єр збагачували вишитими рушниками, барвистими килимами, оздоблювали витинанками й малюнками. Адже хата для господаря була не лише помешканням, а й духовним світом із традиційними оберегами (сніп, засушені трави), які, на думку українців, захищали їх від усіляких негараздів.

В. Кричевський.
Селянська хата на Поділлі

Н. Марченко.
Первісток

- Порівняй на ілюстраціях форми печей, особливості розписів.

Інтер'єр хати середини 19-го століття (Одеська обл.)

- Порівняй інтер'єри. Чим вони відрізняються?

Ф. Манайло.
Інтер'єр
сільської хати

- Визнач, які мотиви переважають у розписах, на рушниках, мальовках.

М. Тимченко. Я з мамою прикрашали мальовками хату...

Практичне завдання

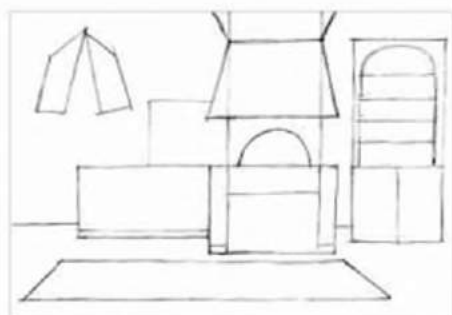
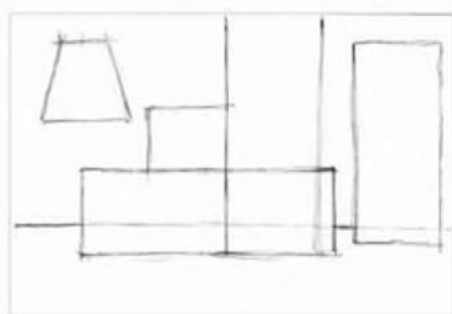
Намалюй композицію «У селянській хаті» (акварель, кольорові олівці, фломастери).

Поради чарівниці Гармонії

Спочатку наміть у композиції лінію зламу підлоги й стіни. Потім розмісти вікна, двері, піч, меблі. Не забудь «розписати» хату та «розвішати» рушники й витинанки.

Запитання і завдання

1. Розкажи про традиційне житло українців — селянську хату.
2. Що таке інтер'єр? Які українські традиції ти використовуєш в оформленні інтер'єру класу до свята?

Тема 14.

ДИЗАЙН ГОДИННИКА

Рушаймо далі мистецькими стежинками в пошуках Фантазії! Вона нам надзвичайно потрібна, щоб опанувати секрети *дизайну*.

Здавна люди намагалися прикрасити свій побут, зробити красивими й зручними предмети, що їх оточували. Так зародився **дизайн** — діяльність із художнього конструювання виробів. На його розвиток вплинули традиції народного мистецтва, досягнення науки і техніки.

Завдяки творчій діяльності дизайнерів предметне середовище стає гармонійним і привабливим. Дизайнери проектують предмети побуту, меблі, одяг, транспорт, інтер'єри, архітектурне середовище тощо. Також розробляють ескізи листівок, плакатів, етикеток; здійснюють художнє оформлення книжок, буклетів.

▲ О. Гриньків, І. Гриньків.
Дизайн сумки

◀ О. Полонець. Дизайн одягу

Незамінним помічником людини здавна є годинник. Часто великий годинник гучно відлічує час на міській вежі, а маленький — тихо тікає на руці.

Настінний годинник завжди прикрашає інтер'єр приміщення, а той, що стоїть на підлозі, надає йому урочистості.

- Порівняй форму і декор годинників.

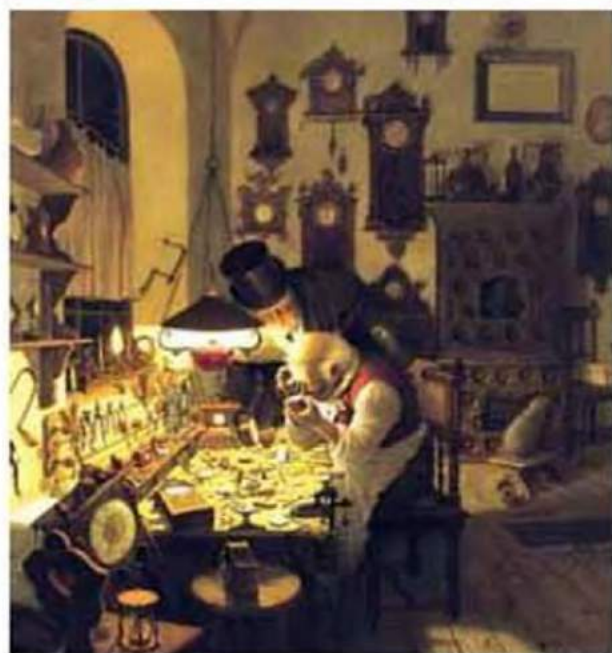
Дж. Шустер. Натюрморт

Я. Галант.
Дизайн
годинника

А. Хансен.
Сонячний
промінь
в інтер'єрі

В. Габор.
Чарівні годинники

Е. Булатов, О. Васильєв.
Попелюшка

Майстер, який ремонтує годинники, виглядає наче справжній чарівник. Тож не дивно, що події в казках часто пов'язані з годинником. Він інколи стає головним «персонажем» фантастичних сюжетів на картинах.

● Придумай за ілюстраціями коротку казку про місто годинників або дерево-годинник.

М. Зайцев.
Місто годинників

С. Ковальов.
Дерево-годинник

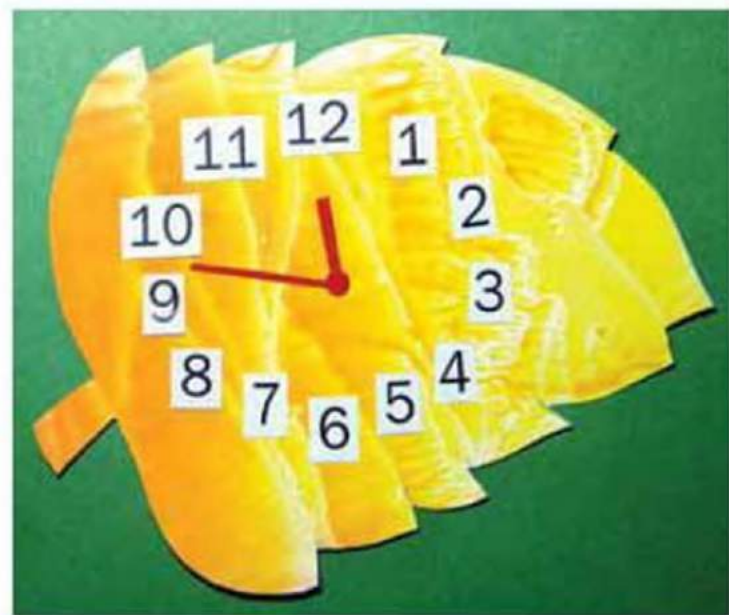
Практичне завдання

Уяви себе дизайнером і зобрази оригінальний настінний годинник (колаж із різних матеріалів).

Поради чарівниці Гармонії

Роздивись, як по-різному виглядають годинники, який у них оригінальний дизайн.

Продумай форму і декор годинника відповідно до його призначення — для центру творчості, шкільного класу, спортзалу, їдальні, кімнати тощо. Згідно із задумом добери колір, декор, написання цифр.

Запитання і завдання

1. Як ти розумієш слово «дизайн»?
2. Пофантазуй і запропонуй дизайн годинника для цирку, парку атракціонів.

Тема 15.

НОВОРІЧНІ ПРИКРАСИ

Існує безліч ідей щодо виготовлення оригінальних святкових прикрас з найпростіших матеріалів: кольорового та пакувального паперу, гудзиків, блискіток, стрічок, мережива тощо.

У давнину новорічну ялинку прикрашали яблуками, горіхами, цукерками, печивом. Згодом з'явилися новорічні блискучі скляні іграшки: кульки, дзвоники, різноманітні фігурки казкових персонажів, тваринок.

Бажаним новорічним сувеніром завжди були листівки. Колись вітали одне одного поштовими листівками, а тепер кожен прагне виготовити листівку-сувенір для своїх друзів і рідних власноруч.

Традиційно на листівці розміщують вітальний текст, виконаний певним **шрифтом** — спеціально розробленим комплектом літер. Літери одного шрифту схожі за будовою, графічним накресленням. Вони бувають вузькі й широкі, світлі й насичені, прямі й похилі.

- Роздивися різні шрифти для привітання.

ВІТАЮ З НОВИМ РОКОМ!

ВІТАЮ З НОВИМ РОКОМ!

ВІПІАЮ З НОВИМ РОКОМ!

ВІТАЮ З НОВИМ РОКОМ!

ВІТАЮ З НОВИМ РОКОМ!

Популярними є зображення новорічної ялинки, сніжинок, зірочок. Вони доречні для святкового декорування інтер'єру, виготовлення вітальних листівок тощо.

Оригінальну ялинку для листівки можна зробити із паперового трикутника. Для об'єму папір надрізають хвилястими лініями з обох сторін трикутника. Можна згинати трикутник «сходишками», що також дає можливість створити цікавий образ ялинки. Щоб виготовити об'ємну ялинку, можна використати скручений папір.

Прикрасити ялинки можна відповідно до власних уподобань. Якщо доповнювати композицію текстом, тоді колір шрифту краще обрати той, що вже є в зображенні ялинки.

- Роздивися варіанти виготовлення новорічних прикрас та листівок, застосування декоративних матеріалів.

Допоможе створити новорічний настрій і ялинка, виготовлена зі смужки зеленого паперу, складеного змійкою. Крізь ялинку-підвіску можна протягнути нитку з бісером. Із двох смужок можна отримати об'ємну ялинку.

● Роздивися новорічні композиції, виконані з картону, паперу, стразів, блискіток, гудзиків. Поміркуй, які ще матеріали можна використати для створення новорічних художніх образів.

Практичне завдання

Придумай та виготов новорічну прикрасу або сувенір у подарунок (матеріали на вибір).

Поради чарівниці Гармонії

Обери новорічну прикрасу або сувенір, який будеш створювати: листівку, ялинку, зірку тощо. Визначся з формою прикраси: вона буде площинною, рельєфною чи об'ємною?

Якщо хочеш додати в композицію привітання, завчасно залиш місце для тексту. Наклей на виріб декоративні елементи, прикрась його орнаментами.

Запитання і завдання

1. Які традиції святкування Нового року є у твоїй родині, школі?
2. Поцікався, які новорічні іграшки виготовляють діти в інших країнах.

Вітаю!

ЗНОВИМ
РОКОМ!

Тема 16. ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

1. Як ти розумієш поняття «художній образ»?
2. Визнач серед ілюстрацій гратаж і монотипію.

3. Поміркуй і скажи, який із скульптурних образів тварин — фантастичний.

4. Яка з іграшок декорована орнаментом?

5. Який з декоративних розписів — петриківський?

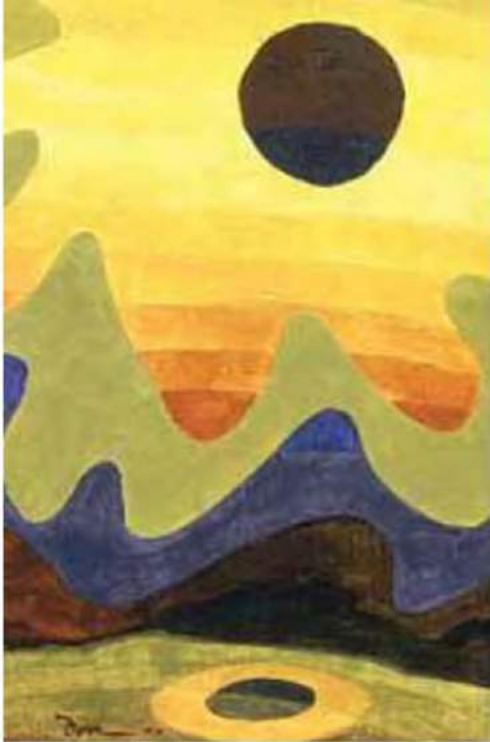

6. На якій картині зображено інтер'єр?

7. Поміркуй і скажи, що спільного в дизайні одягу та годинника.

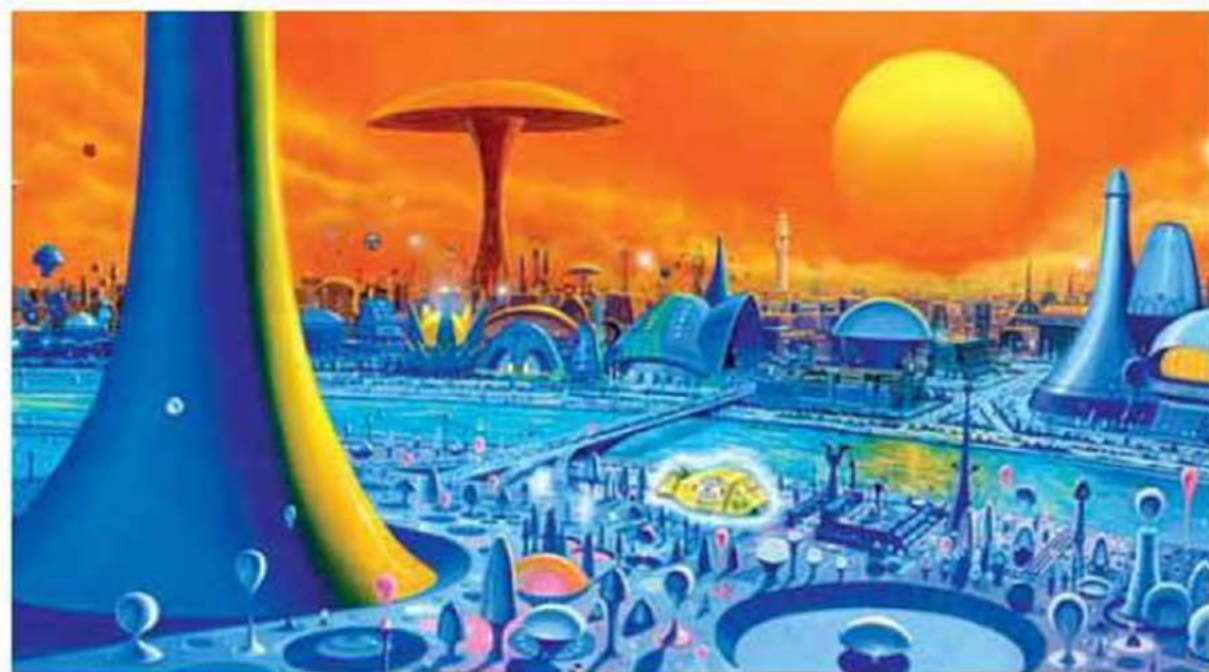
Тема 17. НЕВІДОМА ПЛАНЕТА

Де ж нам далі шукати чарівницю Фантазію? Може, у невідомих зоряних світах? Наш космічний корабель швидко домчить до далекої невідомої планети. Зобрази її фантастичний краєвид!

Ти вже знаєш, що в пейзажі зображається природа. Це можуть бути широкі простори полів і дрімучі ліси, високі гори й бурхливе море, великі міста й затишні села. На багатьох картинах образи людей і тварин, природа чи предмети намальовані реалістично та виглядають, як справжні. Та є художники, які створюють фантастичні краєвиди, що існують тільки в їхній уяві. Однак навіть такі образи чимось нагадують реальні.

- Роздивись образ фантастичного міста. Будинки яких форм тут переважають?

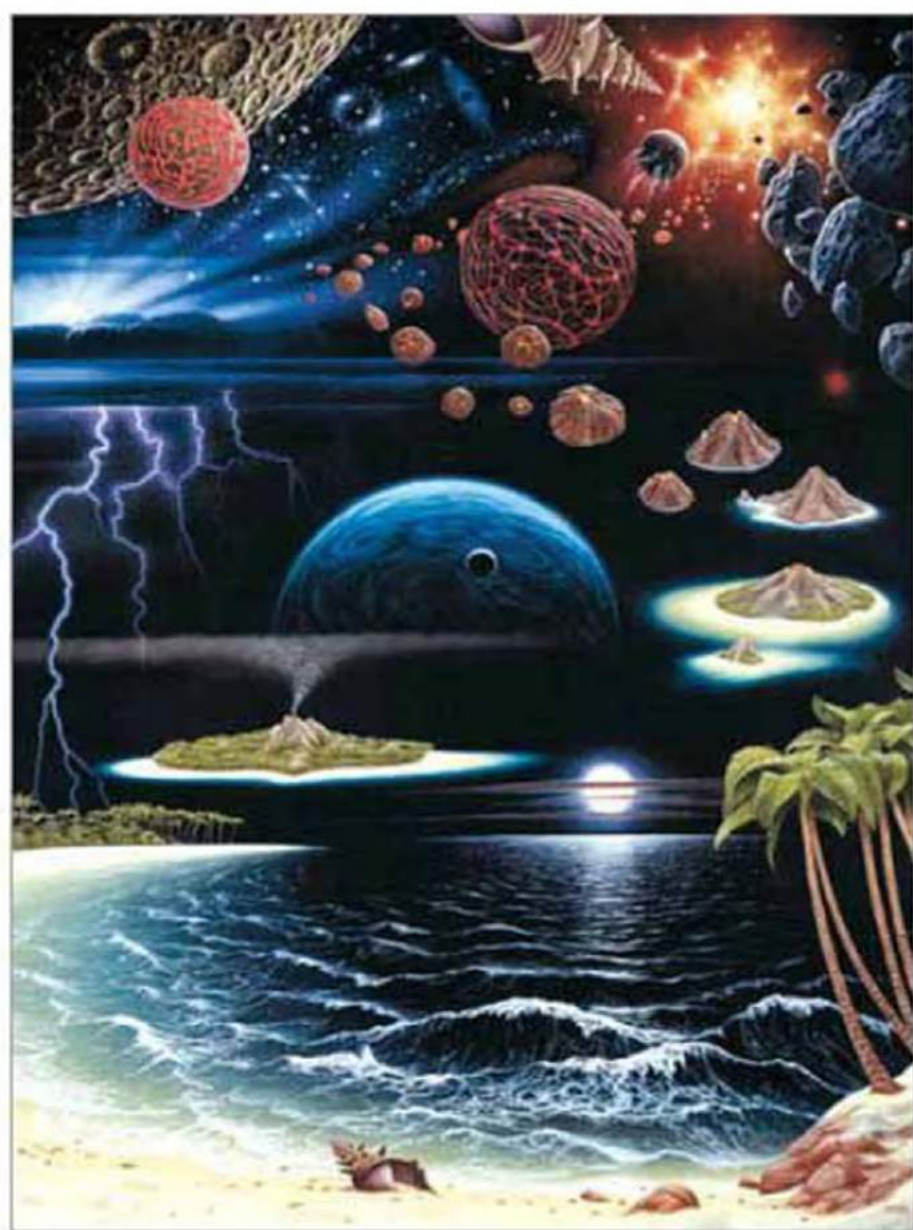
А. Мак-Кі. Планета 111

У пейзажах — графічних і живописних, є спільні засоби зображення глибини простору. Це **перспектива** — видиме зменшення предметів із віддаленням до лінії горизонту. Щоб передати простір у пейзажі, художник використовує *передній, середній і дальній плани*. Дальні предмети загороджуються тими, що розташовані ближче. На передньому плані зображення чітке, а на дальньому — розмите. Чим далі розташований предмет, тим вище він зображається, і навпаки.

- Визнач, що в картині зображено на передньому плані.

Я. Єрка.
На березі
космосу

І. Субботін. Земля

Малюючи фантастичні світи, художники продумують, якою може бути далека планета, тобто її колір, ландшафт, які рослини і тварини на ній; світло яких зірок освітлює її поверхню, які планети оточують. Часто небо на таких картинах — зоряне. Іноді митці зображають космонавтів, які досліджують незвідані світи.

● Які фантастичні краєвиди на картинах тебе найбільше зацікавили?

Відповідно до задуму художники добирають вертикальне або горизонтальне положення аркуша та розміщують лінію горизонту, яка зазвичай окреслює поверхню планети.

● Поміркуй, чому композиція однієї картини вертикальна, а іншої — горизонтальна.

А. Соколов. Дослідники космосу

Практичне завдання

Створи композицію «На невідомій планеті» (гуаш).

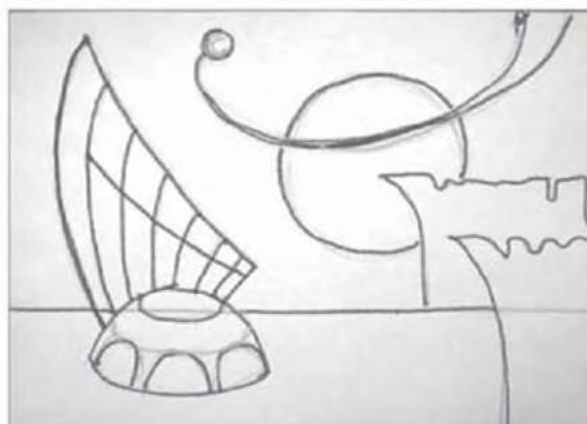
Поради чарівниці Гармонії

Пофантазуй, що ти хочеш зобразити. Відповідно до задуму розташуй аркуш паперу вертикально або горизонтально. Обери кут зору на пейзаж, розмісти лінію горизонту (низько, посередині, високо). Наміть олівцем загальну композицію. Щоб передати глибину простору, розмісти зображення на передньому, середньому й дальньому планах. Поступово деталізуй створені художні образи.

Запитання і завдання

1. Поміркуй, чим фантастичні образи відрізняються від реалістичних.
2. Як передається глибина простору в пейзажі?

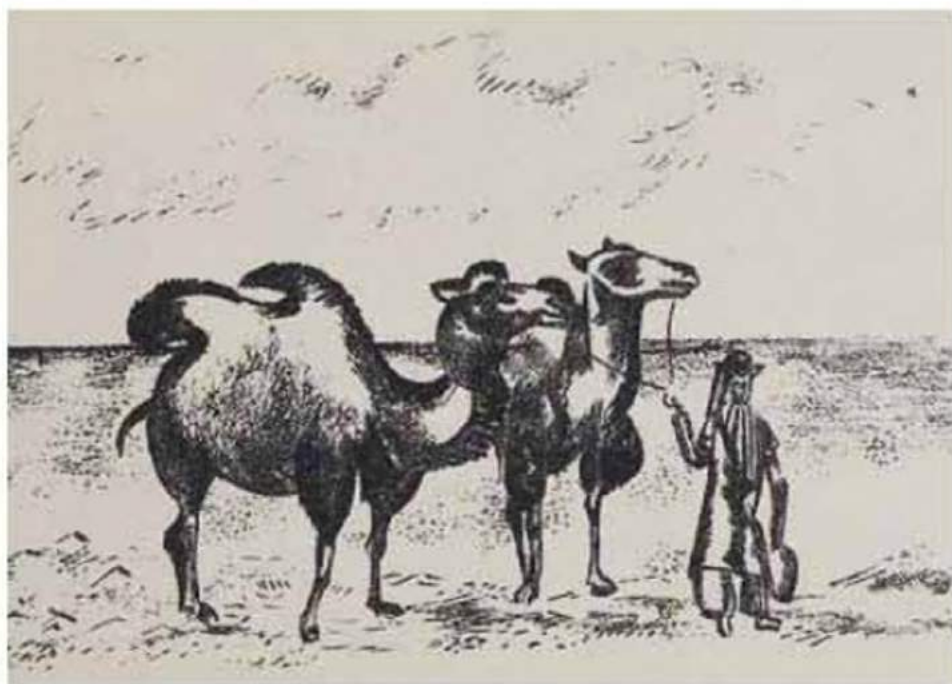
Тема 18. КАРАВАН У ПУСТЕЛІ

Дослідивши невідомі планети, ми вирішили повернутися на Землю і пошукати Фантазію в пустелі. Які тут надзвичайні пейзажі! Куди не сягає око — скрізь піски, до самої лінії горизонту. Тільки караван верблюдів на тлі жовтих, рудих і червоних барханів пожвавлює краєвид.

Спробуй передати безмежні простори спекотної пустелі у графічній композиції. Щоб подарувати цей малюнок усім своїм друзям, виконай кілька його відбитків — *естампів*.

Еста́мп — це твір друкованої графіки, відбиток із пластини (*кліше́*), на яку нанесено малюнок.

Таких відбитків можна виготовити велику кількість (тиражувати). Зазвичай художник ставить на кожному з них свій підпис.

П. Кузнецов.
Верблюди

Естампи використовують для прикрашання приміщень, експонують на виставках, зберігають у музеях, колекціонують.

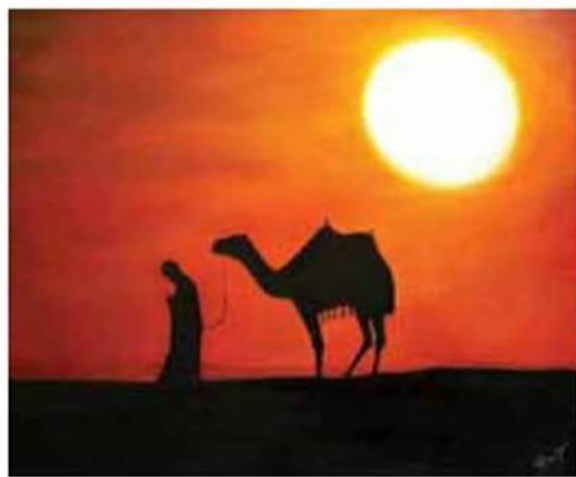
- Порівняй графічний образ верблюда (естамп О. Кравченка) із живописними зображеннями цієї тварини.

О. Кравченко
Бай на верблюді

М. Сар'ян. Бедуїн з верблюдом

Х. Міщенкова. Пустеля

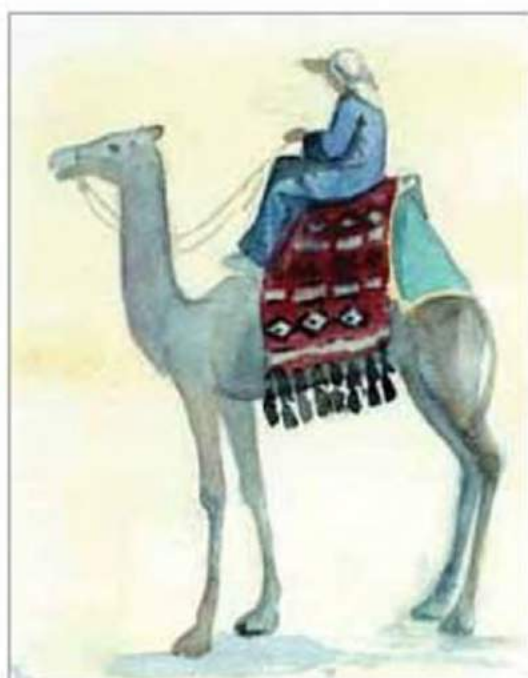
Для створення виразної композиції велике значення має вибір *формату*: квадратний, прямокутний, круглий, овальний, трикутний чи шестикутний. Його вибір залежить від того, що саме малюватиме художник і як розташовуватиме зображення. Формуючи центр композиції, митець враховує положення аркуша — вертикальне чи горизонтальне.

- Порівняй картини за композицією та колоритом.

П. Попов. Караван у пустелі ▲

С. Вуцен. Араб на верблюді ►

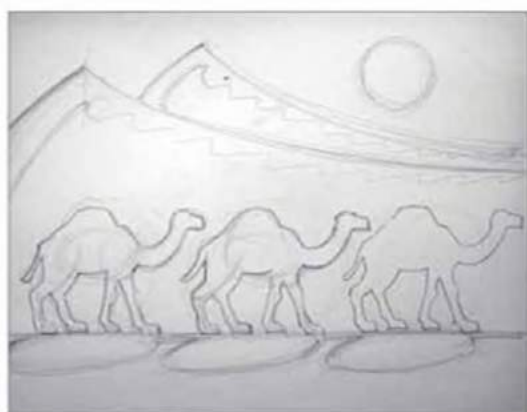

Р. Зоммер.
Караван
у пустелі

Практичне завдання

Створи естамп на одну з тем: «Караван у пустелі», «Бархани» (картон, тонований або кольоровий папір, ножиці, клей; гуаш).

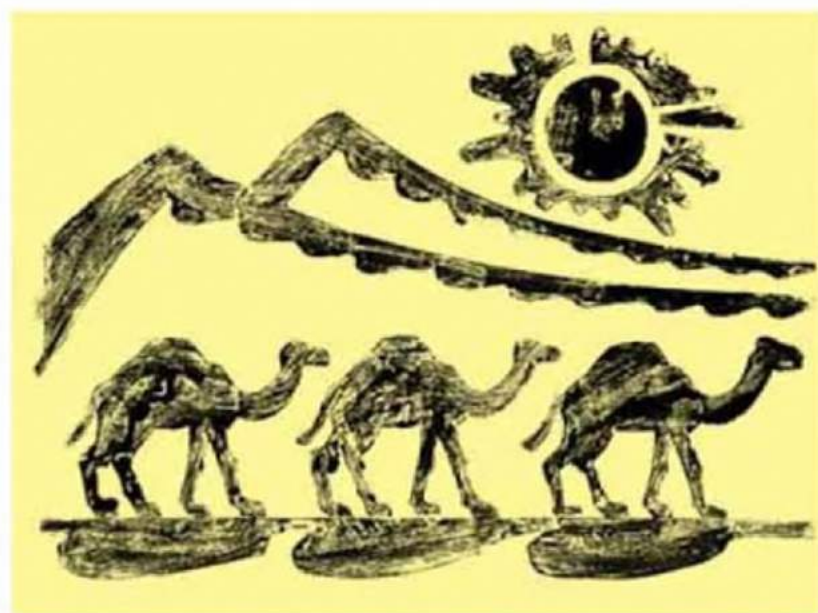
Поради чарівниці Гармонії

Спочатку намалюй зображення на цупкому картоні. Виріж частини зображення, які не належать до тла, і наклеї їх дзеркально на інший картон. Покрий цей картон фарбою. Приклади до нього папір і рівномірно притисни по всій поверхні. Від'єднай від картону аркуш із відбитком — естампом.

Запитання і завдання

1. Поясни, що таке естамп.
2. Які бувають формати картин?

Тема 19.

ПОДОРОЖ НА ПІВНІЧ

З гарячої пустелі вирушаймо на Північ! Може там, серед блакитних і смарагдових льодовиків та іскристих снігів, заблукала чарівниця Фантазія? Помилуйся північними краєвидами: дивовижним полярним саявом, лісовими хащами, крижаним океаном або кришталевою зимовою річкою, засніженою дорогою, що веде нас вдалечінь.

Ми звикли називати сніг білим. Але насправді — залежно від освітлення, середовища тощо — він набуває відтінків інших кольорів. Поглянь, як відтінки фіолетового, синього та зеленого кольорів збагачують зимові краєвиди. Водночас, вони такі ніжні, що ми все одно сприймаємо сніг білим. Сонячне світло надає снігу теплих золотавих, рожевих відтінків, а тіні на снігу виглядають синіми, блакитними.

А. Лях.
Північне
саяво

Придивись до краєвидів, що тебе оточують. Коли ти прямуєш по дорозі, здається, ніби вона вдалині звужується, хоча насправді її ширина не змінюється. Так само сприймається в перспективі й річка. Митці використовують **лінійну перспективу**, щоб зобразити на картинах алею, річку тощо, звужуючи їх у напрямку горизонту.

● Як лінійна перспектива допомагає художнику передати глибину простору?

Б. Смірнов-Русецький.
Зимова дорога

Д. Рінкін.
Зимові очерети в снігу

А. Сичов.
Зимова
дорога

У живописі, щоб передати простір, художники використовують також **повітряну перспективу**. На дальньому плані кольори тьмяніють, набувають холодних відтінків. Зображення втрачає чіткість. На передньому плані кольори зображених дерев, будинків тощо яскраві й насичені. Предмети промальовуються детально.

● Роздивись, як художники передають далечінь у краєвидах. Як змінилася чіткість зображення вдалині?

Г. Вробель.
Зимові тіні

Й. Фаліца.
Зима

Практичне завдання

Створи композицію на одну із запропонованих тем: «Подорож на Північ», «Засніжена дорога», «Зимова річка» (акварель, гуаш).

Поради чарівниці Гармонії

Обери тему, яка тебе зацікавила, і наміть композицію. За допомогою лінійної та повітряної перспективи зобрази північний краєвид.

Застосуй холодний колорит. За бажанням домалюй тварин — білих ведмедів, струнких оленів, пухнастих лисиць тощо.

Запитання і завдання

1. Поясни, як художники зображають дороги та річки в перспективі.
2. Як змінюються кольори з віддаленням до лінії горизонту?

Тема 20. КАЗКОВІ ТВАРИНИ

Як ти гадаєш, чи може хтось із казкових героїв допомогти нам у пошуках Фантазії? Пригадай тварин — персонажів казок. Зазвичай такі дійові особи розумні, кмітливі, хоробрі, вірні друзі. Зображувати казкового персонажа дуже цікаво. Цим займаються художники-ілюстратори. Вони допомагають читачеві отримати уявлення про зовнішній вигляд персонажів, місце та час зображуваних подій.

*К. Штанко. Ілюстрація до казки зі збірки «100 казок»
видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»*

Інколи тварин зображають схожими на людей, із різними характерами. Так, наприклад, лисиця — хитра й підлеслива, вовк — лихий, заєць — боязкий, а лев — цар звірів — мужній і дужий.

● Розкажи про персонажів на ілюстраціях. Спробуй пояснити, чи вдалося художникам передати їхні характери.

М. Михайлошина.
Ілюстрація до казки
«Пан Коцький»
зі збірки «100 казок»
видавництва
«А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»

І. Вишинський.
Ілюстрація до казки

Створюючи казкові образи, художники зберігають притаманні реальним тваринам пропорції фігури, форму голови, тулуба, лап, забарвлення хутра тощо. У той же час їхні рухи й постава — як у людини. Художники «одягають» звірів у яскраве вбрання, надають «обличчям» особливого виразу й емоційності.

- Роздивись ілюстрації до народних казок українського художника, якого звали Кость Лавро. Який образ казкового персонажа найбільше тобі подобається і чому?

К. Лавро.
Ілюстрації до казок
«Котик і півник»,
«Лисиця і журавель»,
«Рукавичка» зі збірки
«100 казок»
видавництва
«А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»

Практичне завдання

Створи композицію «Казкова тварина» за мотивами українських казок (кольорові олівці, фломастери, акварель). За бажанням об'єднай роботу з малюнками однокласників у спільну композицію «Тварини — персонажі казок».

Поради чарівниці Гармонії

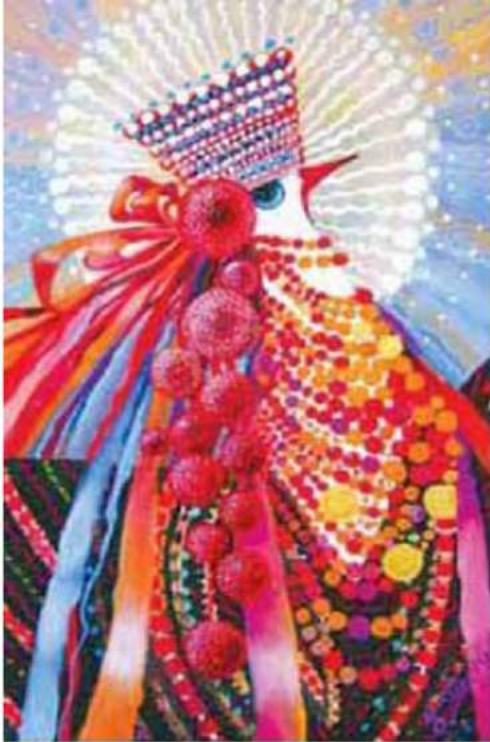
Обери тварину, яку ти хочеш намалювати. Відповідно до фрагменту казки продумай позу, рухи тварини. Пофантазуй, як зробити цей образ казковим (зміна пропорцій, цікавий декор тощо).

Запитання і завдання

1. Пригадай улюблену казку. Чи відповідають намальовані ілюстрації в книжці образам, створеним твоєю уявою?
2. Якого казкового персонажа можна запропонувати на роль ведучого для телепередачі про тварин?

Тема 21. ПТАШКА ЩАСТЯ

В українському народному мистецтві поширений образ чарівної пташки — символу щастя. Створювати такий образ — справжня радість! Саме вона погодилася нам допомогти в пошуках чарівниці Фантазії.

Майстри декоративно-прикладного мистецтва створюють образи фантастичних звірів і птахів на площині та в об'ємі.

Пташку вважали оберегом, охоронцем домашнього за-тишку, що приносить щастя та добробут. Тому народні умільці виконують чимало різноманітних її зображень у вишивці, різьбленні по дереву, декоративному розписі.

А. Маркар'ян. Птахи

● Придивися до образів пташок, створених народними майстрами. Визнач серед ілюстрацій петриківський розпис.

*М. Примаченко.
Кочубарочка*

*М. Яненко.
Пава*

Іноді вважають, що пташка щастя має синє оперення.

- Роздивися кольори птахів, намальованих народними майстрами. Якого кольору, на твою думку, пташка щастя?

А. Пікуш.
Синій птах

М. Тимченко.
Синій птах

Практичне завдання

Створи об'ємний фантастичний образ «Пташка щастя» за мотивами творів українських народних майстрів (кольоровий папір, декоративні матеріали, ножиці, клей, гуаш).

Поради чарівниці Гармонії

Застосуй паперопластику й аплікацію. Наміть загальну форму пташки на складеному навпіл аркуші паперу. Прикрась її яскравими візерунками або іншим декором (блискітками, намистинами, кольоровими нитками тощо).

Запитання і завдання

1. У яких видах українського декоративно-прикладного мистецтва поширений образ пташки?
2. Яких декоративних пташок створюють народні майстри твого краю?

Тема 22. СВЯТО ВЕСНЯНОЇ ПРИРОДИ

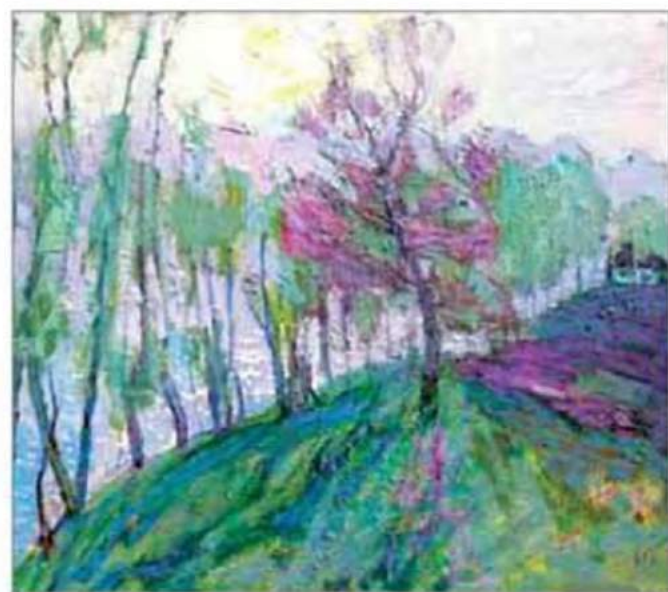
Поки ми мандрували різними світами, у нашому краю настала весна. Ніжні промені сонця пробудили природу: з'явилася зелена травичка і перші квіти, гілки дерев вкрилися бруньками. А як дзвінко співають пташки! Усі навколо радіють весні,

і ми також. Тож хуткіше малювати ранню весну!

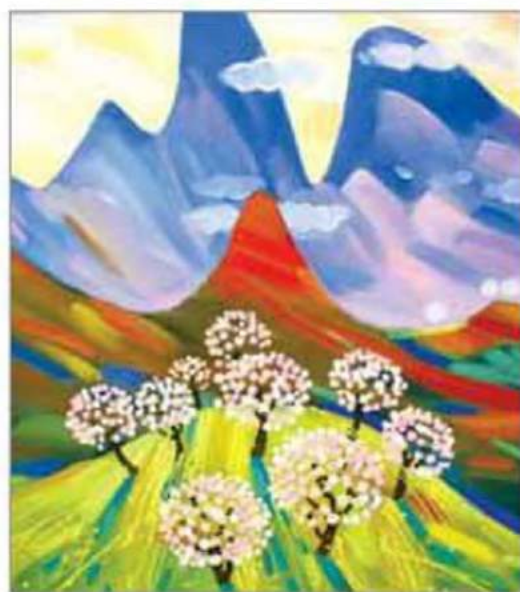
Весняні пейзажі різняться за кольорами. В одних краєвидах переважають яскраві радісні барви, в інших — спокійні, менш насичені. Кожний з них має свій настрій, що виражається в *колориті*.

Колорит — гармонійне поєднання кольорів та їхніх відтінків у художньому творі.

- Визнач колорит і настрій весняних пейзажів.

М. Глущенко.
Перша зелень

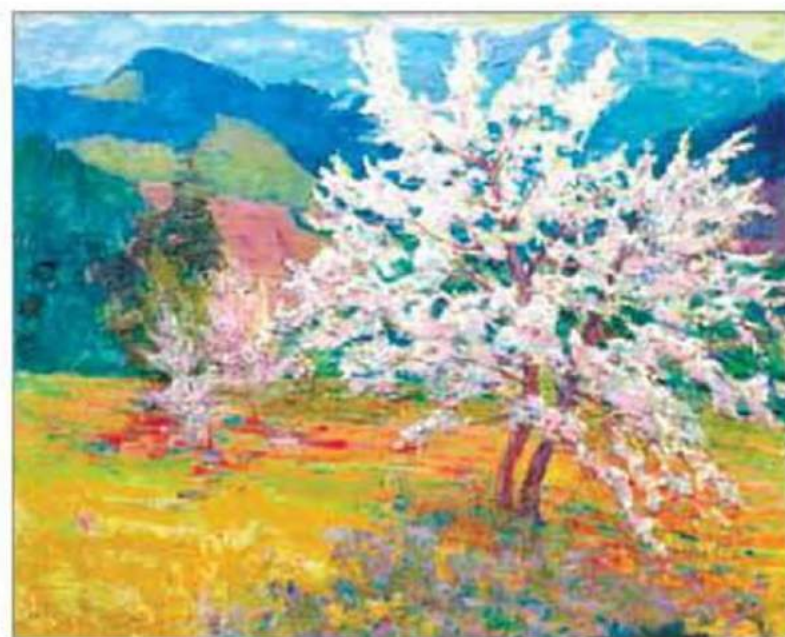

Ю. Гетьман.
Мигдалевий сад

У весняних пейзажах зазвичай багато відтінків зеленого кольору. На передньому плані зелений колір тепліший, а з наближенням до лінії горизонту він стає холоднішим.

- Порівняй образи квітучих дерев на картинах.

М. Глущенко.
Весна в Карпатах

В. Непийгиво. Яблуневий рай

Сонячне світло у краєвидах надає листю, траві та квітам теплих жовтуватих відтінків. У тіні зелені кольори виглядають холодними, у них наче відображається синь неба.

● Роздивись, як утворюються різноманітні відтінки зеленого кольору акварельними й гуашевими фарбами.

акварель

гуаш

● Як змінюються відтінки зеленого кольору в тіні? А у променях сонця?

А. Тосіюкі. Барви весни

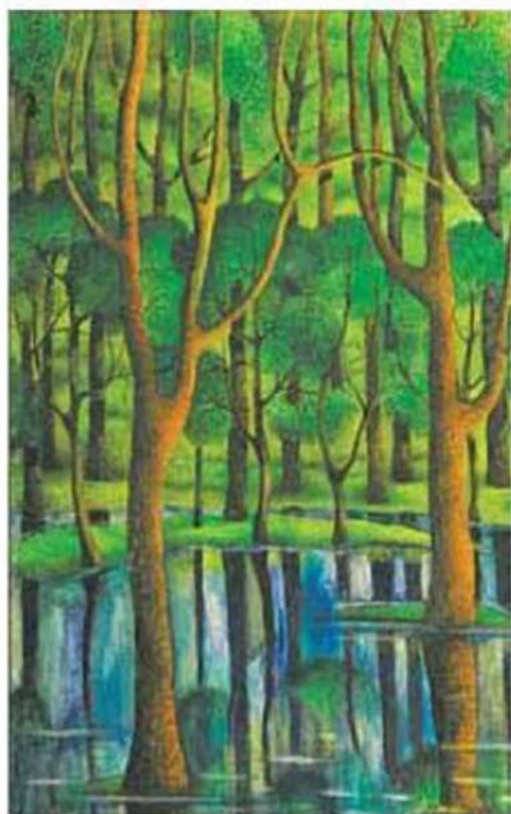

Практичне завдання

Створи живописну композицію «Свято весняної природи» (акварель або гуаш).

Поради чарівниці Гармонії

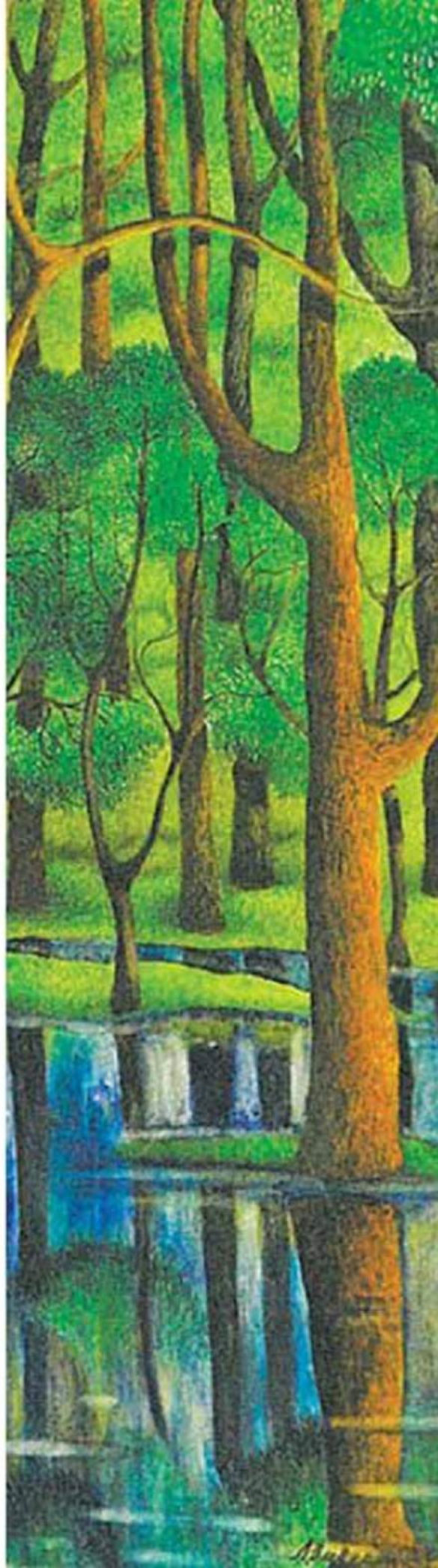
Продумай композицію. Намагайся створити колорит, який передаватиме настрій пейзажу. Використай різноманітні відтінки зеленого кольору.

Л. Задорожна. Весна

Запитання і завдання

1. Як сонячне освітлення змінює сприйняття кольорів у краєвидах?
2. Поміркуй, які веснянки суголосні настроям пейзажів українських художників.

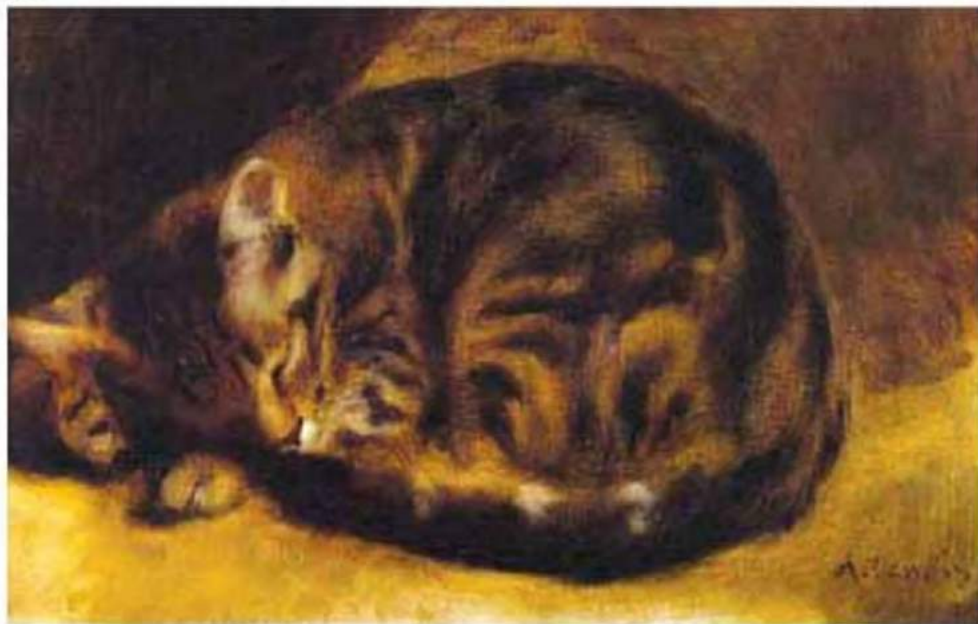
Тема 23. МУДРИЙ КІТ

Упродовж захопливих мандрівок ми отримали найрізноманітніші враження. Усе це ми зобразили у своїх композиціях. А сьогодні сподіваємося скористатися порадами мудрого кота — може саме він допоможе у пошуках чарівниці Фантазії.

Зазвичай художники створюють зображення тварин, схожі на реальні. Це виявляється у переданні правильних пропорцій тварин, в особливостях їхньої постави, характерних рухах. Тварин зображають *статичними*, коли вони перебувають у стані спокою (сплять, відпочивають, їдять), або *динамічними*, тобто в русі (коли біжать, стрибають тощо).

● Порівняй зображення котів і кошенят. Чим вони схожі, а чим відрізняються? Знайди серед зображень статичні і динамічні образи.

О. Ренуар. Кішка, що спить

Усі погодяться з тим, що наймиліші створіння на землі — пухнасті кошенята. І хоча вони ще не набули мудрості й трохи боязкі, однак їхня допитливість та енергійність тішать усіх навколо.

Зверни увагу, що пропорції кошенят відрізняються від пропорцій дорослих котів: голівки малюків більші, тулуби — менші, а лапки й хвостики — коротші.

● Придивися, як правдиво художниці відобразили характерні пози та рухи кошенят.

Г. Роннер-Кніп.
Бешкетник

А. Хейер. Трое білих персидських кошенят

- Чи впізнаєш ти персонажів літературних творів, образи яких втілені в скульптурі? Назви їх і обґрунтуй свою думку.

Скульптура в м. Кременчук,
Полтавська обл.

Скульптура в с. Буки,
Київська обл.

- Зверни увагу, як у скульптурі передано шерсть кота. Як, на твою думку, це впливає на сприйняття його образу?

Б. Мазур. Кіт Пантелеймон (м. Київ)

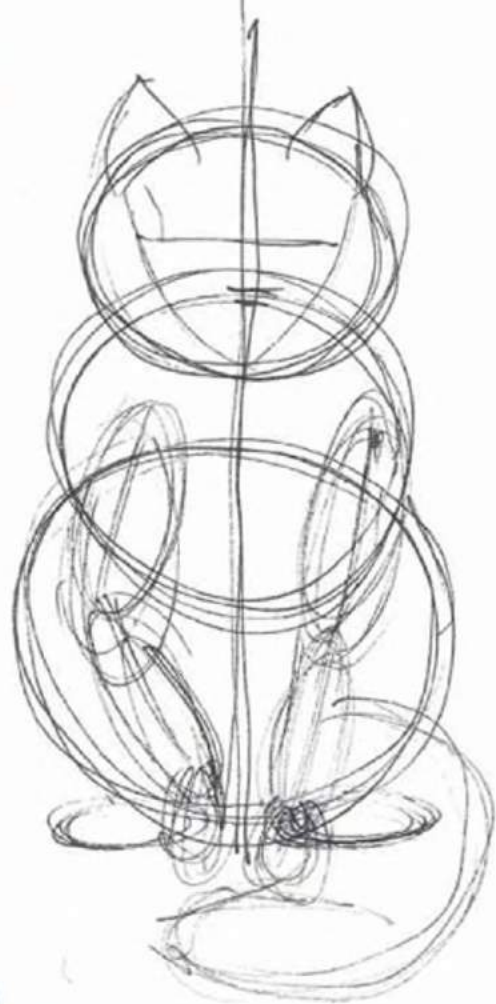

Практичне завдання

Створи на вибір графічну, живописну або скульптурну композицію «Мудрий кіт». Виконай завдання в тій техніці та тими матеріалами, що подобаються тобі найбільше (*графітні, кольорові олівці, пастель; акварель; пластилін*).

Поради чарівниці Гармонії

Створи образ кота у спокої (у статичному стані) або в русі (у динамічному стані). Дотримуйся пропорцій тіла тварини.

Запитання і завдання

1. Чим відрізняються статичне і динамічне зображення?
2. Вигадай цікаву історію про мудрого кота — персонажа своєї композиції.

Тема 24. ПОРТРЕТ БОГАТИРЯ

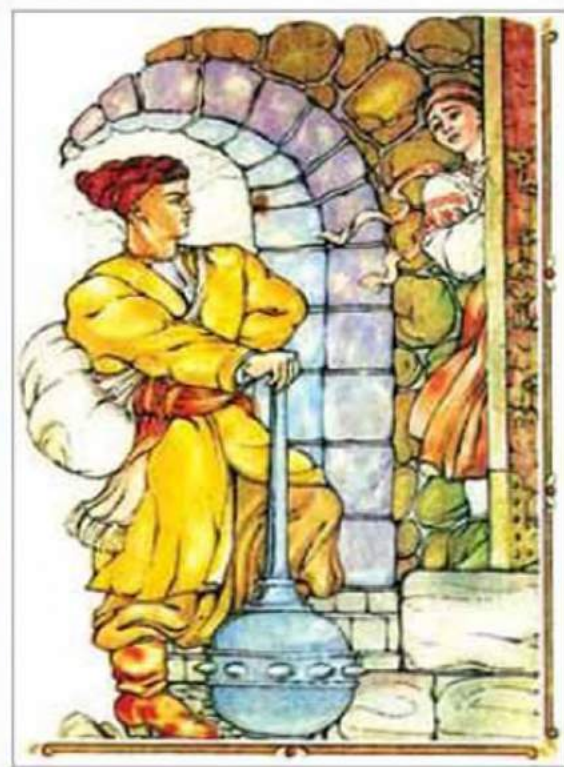
Ось перед нами з'явилася похмура фортеця, де Нудьга та Лівь сховали чарівницю Фантазію. Щоб визволити її з неволі, треба покликати казкового героя — Котигорошка. Цей мужній і сміливий хлопчик має богатирську силу. Усі його знають як вірного друга, сміливого воїна, кмітливого переможця над лиходіями.

Сподіваємося, що саме він визволить Фантазію. Для цього нам треба намалювати його портрет.

Відповідно до задуму художники малюють людину на портреті по-різному: обличчям до глядача або збоку (у профіль). Портретні персонажі зображаються на картині по плечі, по пояс, на повний зріст тощо.

В. Мельниченко. Котигорошко

М. Бекало. Котигорошко

Зазвичай у портреті передають схожість із людиною, яку малюють. Тому митці намагаються зобразити правильні пропорції обличчя та фігури людини, передати її характер.

Портрет казкового героя особливий, адже художнику треба засобами образотворчого мистецтва відобразити не тільки його зовнішність (риси обличчя, поставу, одяг), а й мужній характер, бойовий дух.

● Придивися, як художники-ілюстратори уявили й намалювали Котигорошка — героя однієї з найпопулярніших українських народних казок. Що спільного в цих образах?

А. Мільковицький.
Котигорошко

Відважні вчинки Котигорошка надихнули і скульпторів на створення його портретних образів у круглій скульптурі та рельєфі. Одними творами прикрашають вулиці міст, стіни будинків, іншими — помешкання, а деякими (мініатюрними) можна навіть погратися.

● Чому, на твою думку, з усіх епізодів казки найчастіше зображається битва Котигорошка зі змієм? Яке враження викликало в тебе зображення казкового персонажа в об'ємі? Визнач на поданих фотографіях круглу скульптуру та рельєф.

▲ Т. Цюпа, І. Глухенький.
Котигорошко (м. Київ)

◀ Котигорошко (м. Львів)

Це цікаво

Образ Котигорошка настільки відомий в Україні, що його зображення розміщено навіть на поштовій марці.

К. Лавро.
Поштова марка «Котигорошко»

Практичне завдання

Створи портретний образ Котигорошка у графіці або скульптурі (матеріали на вибір).

Поради чарівниці Гармонії

Поміркуй, як краще зобразити Котигорошка, щоб передати його богатирську силу і мужній характер (у бою чи після перемоги).

Намагайся показати Котигорошка таким, яким він описується в казці.

Запитання і завдання

1. Розкажи, що ти знаєш про портрет.
2. На якій з ілюстрацій цієї теми Котигорошко зображений у профіль?

◀ М. Стороженко.
Котигорошко

В. Албул.
Котигорошко ▼

Тема 25. СВЯТО КРАСИ

Сьогодні у країні Образотворчого мистецтва свято! Усі радіють з того, що Котигорошко здолав лихі чари й чарівниця Фантазія нарешті повернулася у світ краси. Дорослі й діти веселяться, співають, танцюють. Малюючи це чудове мистецьке свято, важливо передати в розмаїтті форм і кольорів

атмосферу радості, піднесеного настрою.

На картині учасники свята мають утворювати єдину гармонійну композицію, злагоджений колорит. На першому плані зображають середовище, найближче розташоване до глядача. Основних персонажів розміщують у центрі композиції — на другому плані, а другорядних — на дальньому.

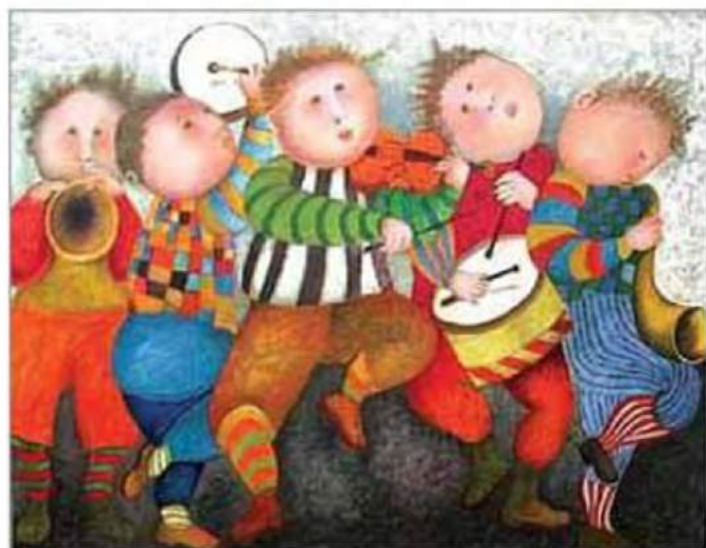
І. Гончар. Веснянки

Зазвичай персонажі картин, де зображено святкування, — веселі, вбрані в яскравий одяг. Вони співають, танцюють, грають на музичних інструментах.

● Чи можуть, на твою думку, зображення людей, що танцюють, передати ритм музики? Як художники зображають танцювальні рухи? Чи впізнаєш ти народний танець, який виконують гуцули (мешканці карпатської України) на картині?

Г.-Р. Буландже.
Веселі музики

І. Остафійчук.
Аркан

Художники зображають людей на святі в русі (в динаміці) та у спокої (у статичці).

- Визнач на ілюстраціях відповідні зображення. Роздивися зображення музикантів та танцюристів на святі. Зверни увагу на їхні пози, рухи. Чи впізнаєш ти музичні інструменти, на яких вони грають? Які серед них — народні?

Роман
і Надія Федини.
Гуцульські танці
(зі скрипками)

В. Кушнір.
Троїсті музики

Практичне завдання

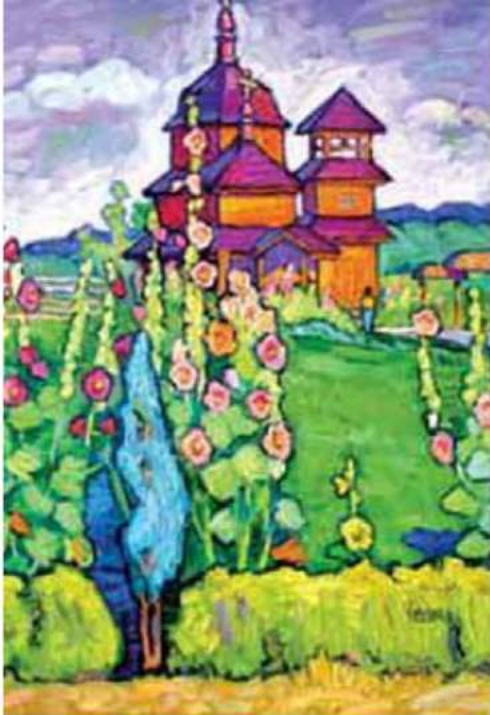
Зобрази людей на святі в динамічному і статичному стані (*гуаш*).

Поради чарівниці Гармонії

Продумай композицію із зображенням людей на святі. У її центрі розмісти головного персонажа — чарівницю Фантазію, в оточенні друзів, які веселяться. Намалюй Фантазію такою, як ти її уявляєш.

Запитання і завдання

1. Як народні свята відзначають у твоїй родині?
2. Розкажи про музикантів або танцюристів за сюжетом однієї з картин.

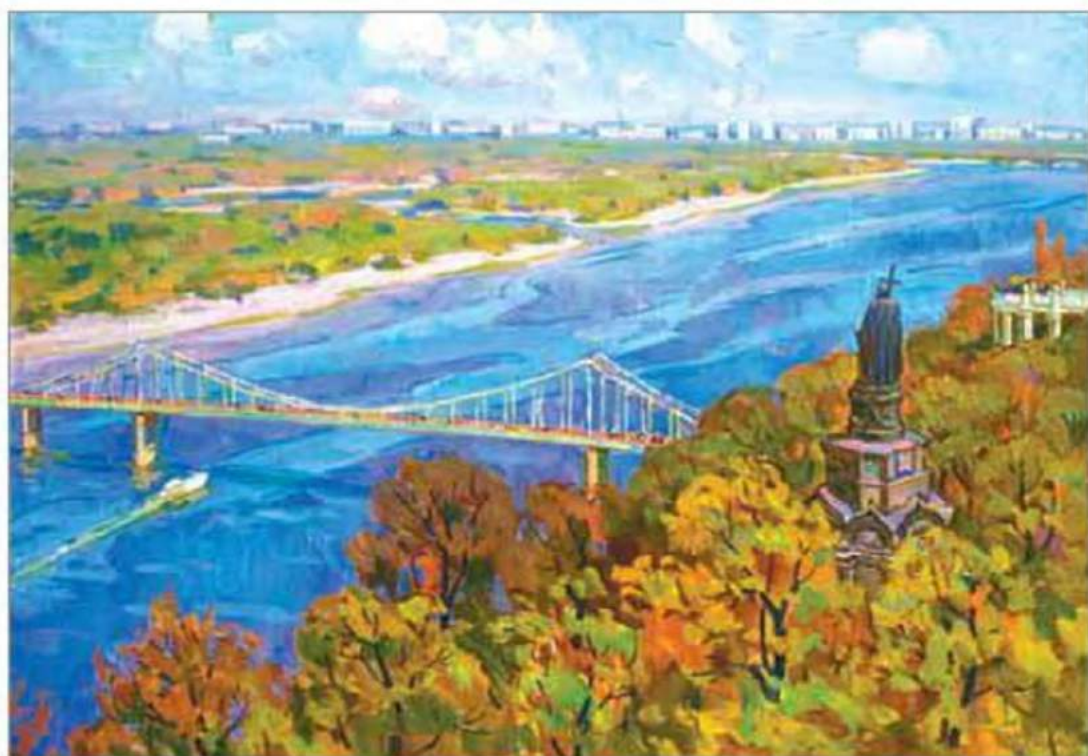
Тема 26. МІЙ РІДНИЙ КРАЙ

Помилуймося разом з чарівницею Фантазією мальовничою природою України. Широкі степи й розлогі ліси, високі гори й зелені луки, стрімкі річки, сині озера та моря — ось що утворює неповторну красу кожного куточка нашої Батьківщини. Для всіх нас рідний край — наймиліший. Тому з такою любов'ю рідні краєвиди зображають у своїх пейзажах українські художники.

Київ, столиця України, стоїть на берегах найбільшої річки країни — Дніпра. У цьому мальовничому місті багато парків, скверів і садів.

- Схарактеризуй колорит картини з київським краєвидом.

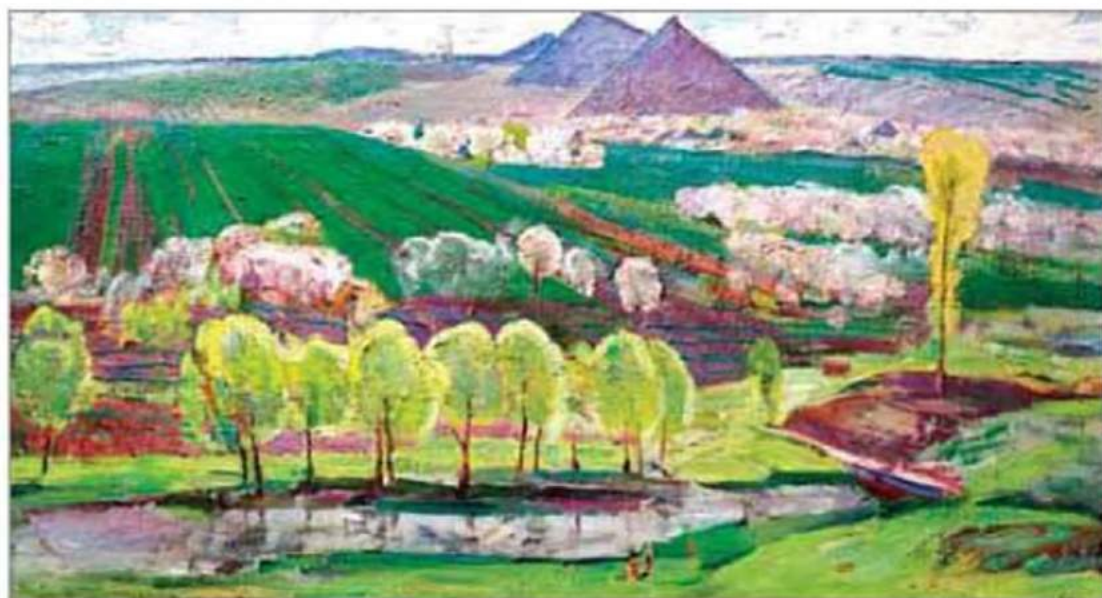
В. Чегодар. Володимирська гірка

Природне середовище різних місцевостей України надзвичайно різноманітне за ландшафтом, кліматом, рослинністю.

● Роздивися весняні краєвиди України. Порівняй форму справжніх гір і штучних насипів — териконів. Наведи приклади лінійної та повітряної перспективи.

В. Макутукха. Весна в Донецьку ▲

Л. Гайду. Долина нарцисів ▼

На картинах не завжди можна побачити горизонт: він буває частково або повністю загороджений рослинністю, будівлями тощо.

- Схарактеризуй пейзаж, лінію горизонту.

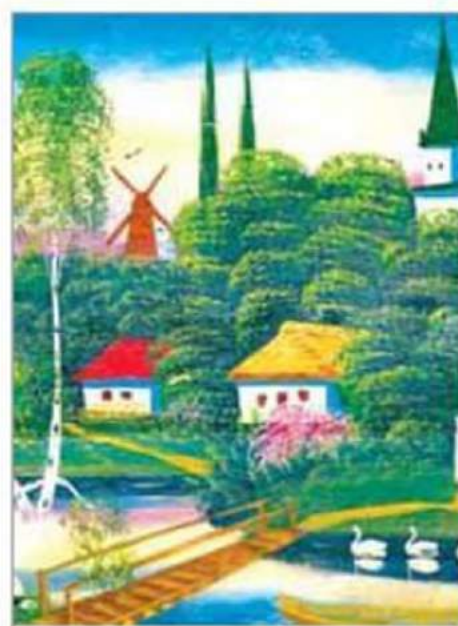

В. Непийгиво. Над селом

Це цікаво

У Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» (м. Київ) зберігаються зразки народного мистецтва. У колекції живопису представлені пейзажі з різних областей України, виконані в давнину невідомими авторами.

- Які характерні особливості українського краєвиду зображено?

Практичне завдання

Намалюй пейзаж «Мій рідний край» (акварель або гуаш).

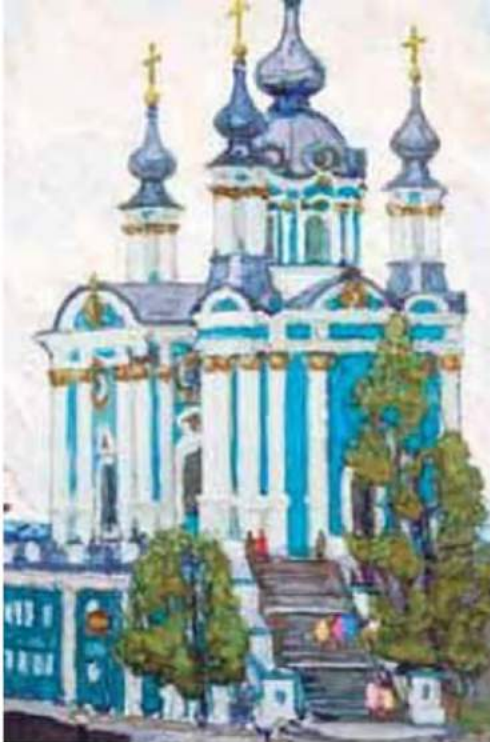
Поради чарівниці Гармонії

Пригадай улюблені куточки природи рідного краю. Наміть композицію: визнач її центр, лінію горизонту та узгодь з ними інші частини зображення. Не забудь, що з віддаленням кольори набувають холодних відтінків. Добери колорит відповідно до пори року.

Запитання і завдання

1. Як художники можуть розташовувати лінію горизонту на картинах?
2. Опиши краєвиди, які переважають у твоєму краю.

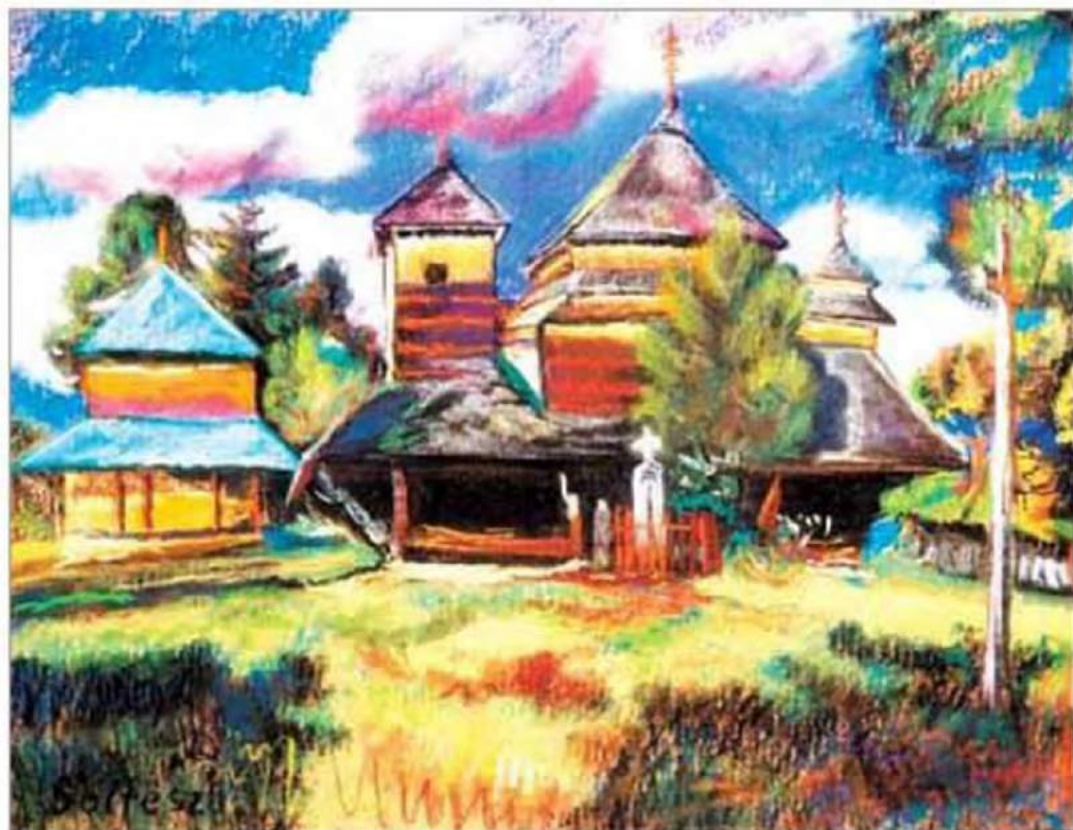

Тема 27. ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ

Яскравим вираженням культури українського народу є пам'ятки архітектури. Серед старовинних споруд залишилося чимало церков, фортець, замків. Вони цінні для вивчення мистецтва краю. Однак багато зразків архітектурної спадщини потребують порятунку від руйнування та занепаду.

Тому важливе значення для відновлення пам'яток архітектури мають їхні зображення на картинах художників.

- Роздивися старовинні дерев'яні церкви, зображені українськими митцями. Поміркуй, чому автори обрали саме такі формати для своїх робіт.

3. Шолтес. Дерев'яна церква

Зображення пам'яток архітектури має свої особливості. У композиції треба враховувати розміри та пропорції будівель, їхнє розташування, а також середовище, що їх оточує: вулицю або сквер, гори чи узлісся тощо.

● Проаналізуй композиції художніх творів із пам'ятками архітектури. Якими засобами митці досягли в них композиційної рівноваги?

О. Кульчицька. Дерев'яна церква в с. Сквіртне на Лемківщині

Зображаючи старовинні замки, художники намагаються передати найбільш характерне для них: велич мурів, оригінальне поєднання форм, красу декору. Для цього митці обирають певний кут зору.

● Розглянь замки і фортеці. Зверни увагу на різноманітні лінії та штрихи, за допомогою яких передаються форми та деталі споруд, зображається природа.

В. Франчук.
Фортеця
Судак

О. Манюк. Свирж. Замок

Практичне завдання

Намалюй пам'ятку архітектури рідного краю (*графічні матеріали на вибір*).

Поради чарівниці Гармонії

Пригадай або за можливості роздивися пам'ятку архітектури. Обери кут зору, з якої вона виглядатиме найвдаліше.

Якщо висота споруди більша за ширину, обери вертикальний формат, якщо навпаки — горизонтальний. Якщо вони приблизно однакові, можна виконати зображення на квадратному аркуші.

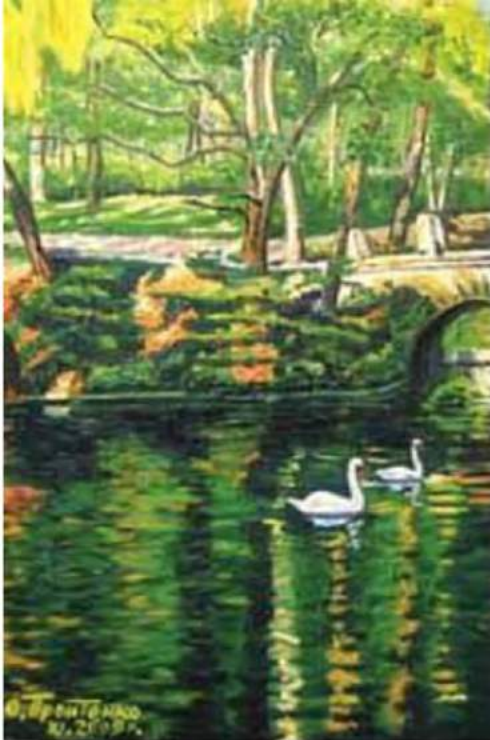

Т. Карташова. Хотинська фортеця

Запитання і завдання

1. Розкажи про значення формату картини у створенні виразної врівноваженої композиції.
2. Які старовинні споруди, пам'ятки архітектури є у твоєму рідному краї?

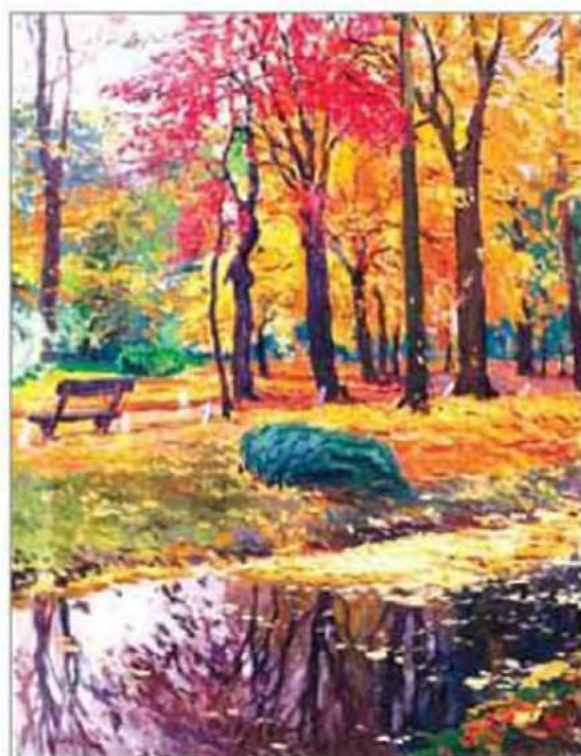
Тема 28.

ПАРКИ, СКВЕРИ, БУЛЬВАРИ

Чудовим місцем культурного відпочинку є парки, сквери та бульвари з декоративними деревами, кущами, клумбами. Вони прикрашають і доповнюють архітектуру міста, надаючи йому неповторного образу.

Парки та сквери створюють сприятливі умови для розваг і занять спортом просто неба, допомагають зберегти здоров'я мешканцям міст.

Окрім зелених насаджень, у парках розміщують альтанки, скульптури, фонтани, штучні водойми. Усе це створює єдине гармонійне середовище.

Й. Бокшай.
Осінній парк

А. Ерделі.
У парку

Бульвар — це широка вулиця, посередині якої є алея, обсаджена деревами. Мешканці міста часто прогулюються бульварами, на яких розміщено лави, скульптури, декоративні ліхтарики.

● Роздивися міські пейзажі із зображенням парків і бульварів. Пригадай, що таке перспектива. Наведи приклади використання лінійної і повітряної перспективи в картинах.

К. Малевич. На бульварі

В. Ліло. Одеса. Приморський бульвар

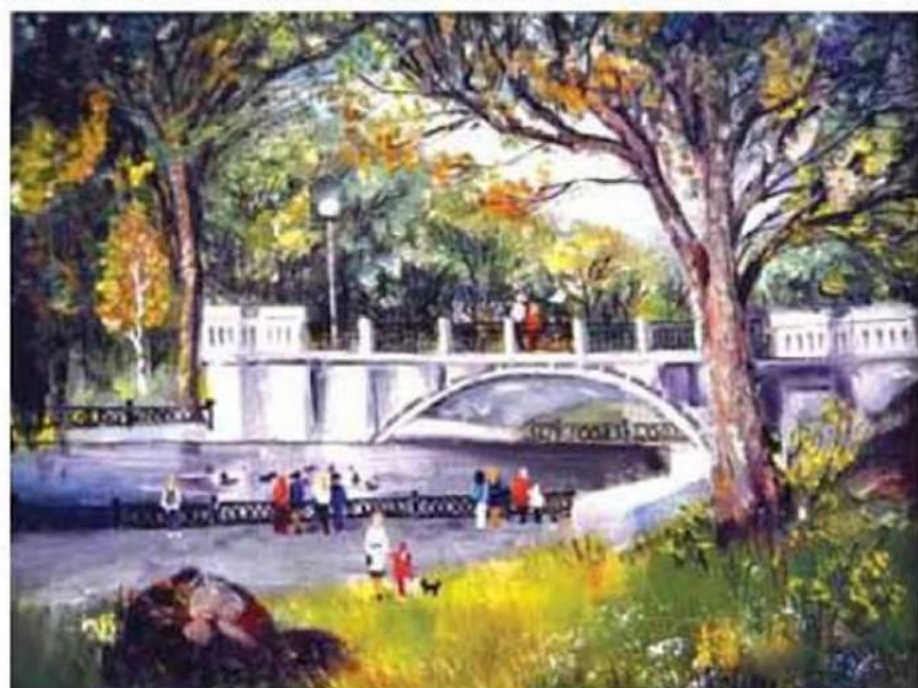

К. Піссаро. Бульвар Монмартр навесні

Малюючи парки, сквери та бульвари, художники ретельно продумують композицію картини. У її центрі нерідко зображують скульптури, фонтани, місточки, які привертають увагу глядачів.

- Визнач композиційний центр на картинах.

Н. Скоробогатова. Парк ім. Л. Глоби. Дніпропетровськ ▲

▼ *В. Бабинін. Улітку в кафе*

Практичне завдання

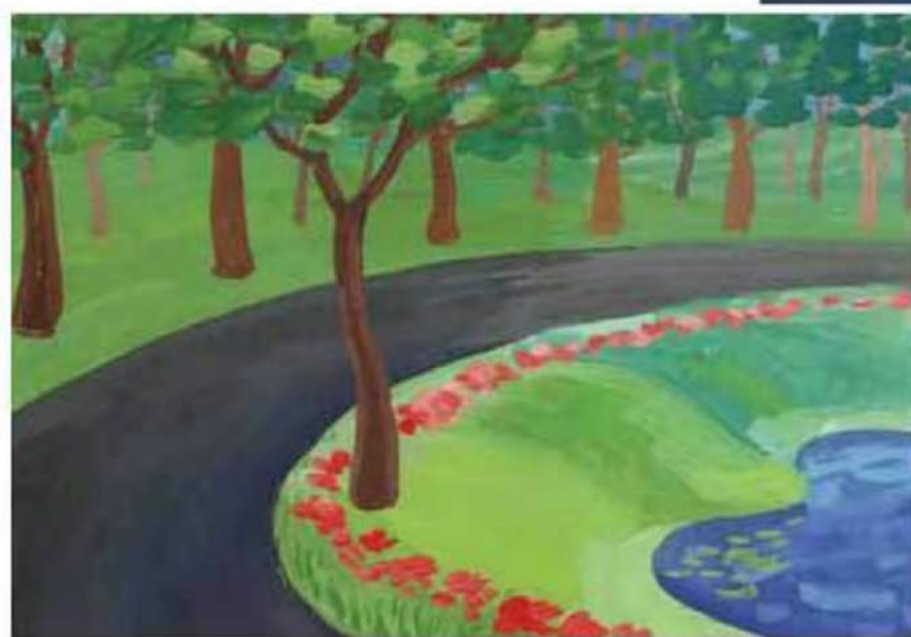
Створи композицію на одну із тем: «Паркова алея», «У затишному сквері», «Міський бульвар» (гуаш).

Поради чарівниці Гармонії

Поміркуй, що цікавого ти намалюєш у центрі композиції. Дотримуйся плановості в зображенні навколишнього середовища. Застосуй лінійну перспективу для зображення далечини. Малюючи природу за певної погоди, добери відповідний колорит.

Запитання і завдання

1. Поясни відмінність між бульваром і площею.
2. Поміркуй, у яких куточках твого міста чи села можна розташувати парк або сквер.

Тема 29. ВЕСЕЛИЙ ФОНТАН

Подорожуючи разом із чарівницею Фантазією містами й селами нашої країни, ми можемо здивувати її не лише великими архітектурними спорудами, а й так званими «малими архітектурними формами». Ідеться про декоративні споруди, які прикрашають вулиці та площі, парки й сади.

До них належать павільйони, альтанки, арки, лави, містки над штучними озерами, ліхтарі, а також фонтани.

Струмені води фонтанів б'ють угору або стікають вниз. Конструкція, якою рухається вода, зазвичай схована у скульптурній композиції або в оригінальній декоративній формі.

С. Шишко. Фонтан

У давнину фонтани будували на подвір'ях садиб заможних мешканців. Фонтани на міських майданах слугували джерелом питної води, а також прохолоди у спеку. Інколи їх поєднували з водяними годинниками, прикрашали фігурками, які рухалися під дією струменів.

- Роздивися старовинні фонтани. Як вони прикрашені?

Фонтан Сібелес
(м. Мадрид, Іспанія)

Фонтан вілли д'Есте
(м. Тіволі, Італія)

Сьогодні фонтани перетворилися на архітектурні прикраси міст. Їхні форми декорують сучасними матеріалами, збагачують скульптурами. Нині дуже популярні світло-музичні фонтани, підсвічені струмені води яких «танцюють» під музичний супровід. Оригінальні фонтани стають пам'ятками культури, візитівками міст або навіть країн.

Фонтан багатства
(м. Сингапур, Таїланд)

Фонтан у м. Дубай
(Об'єднані Арабські Емірати)

Музичний фонтан (м. Вінниця, Україна)

Це цікаво

У різних країнах популярні фонтани «Самсон». Зокрема, один із таких фонтанів є в Києві. Особливістю київського Самсона є його розміщення в центрі альтанки.

І. Григорович-Барський.
Відновлений фонтан «Самсон»
у м. Київ (Україна) ►

М. Козловський. Фонтан «Самсон»
у м. Петергоф (Росія) ◀

Г. Гінг. Фонтан «Самсон»
у м. Берн (Швейцарія) ◀

Практичне завдання

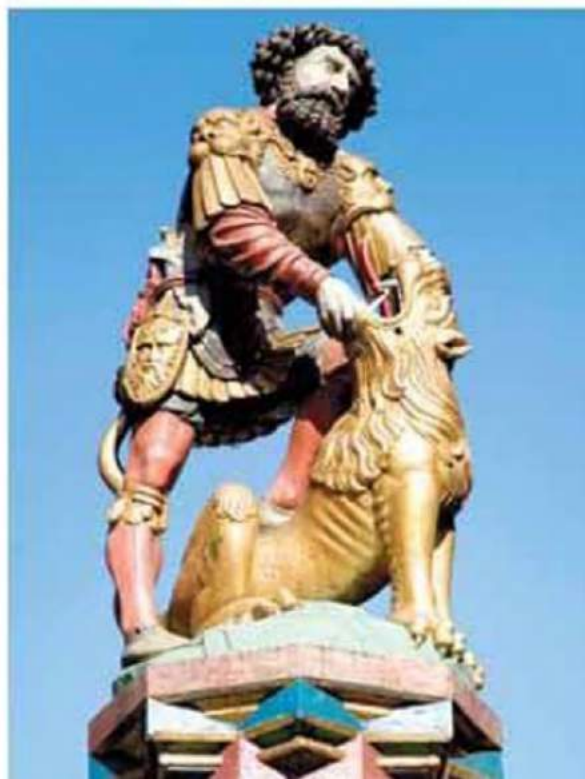
Створи композицію «Веселий фонтан» (*графічні матеріали на вибір*). За бажанням намалюй навколо фонтана природне або міське середовище.

Поради чарівниці Гармонії

Вигадай цікаву форму для фонтана. Обираючи формат, враховуй його пропорції, адже фонтан може бути і високим, і широким. Розмісти його в центрі композиції.

Запитання і завдання

1. Назви малі архітектурні форми.
2. Де розміщують фонтани та як їх прикрашають?

Тема 30.

МЕТАЛЕВЕ МЕРЕЖИВО

Чи не запросити нам чарівницю Фантазію допомогти прикрасити рідне місто або село? Поміркуймо, як це можна зробити.

Напевно, доречними тут були б декоративні оправи для ліхтарів на вулицях, оригінальні лави в парках, ажурні огорожі навколо скверів і

вздовж бульварів. Чудово прикрасили б площі й вулиці різноманітні декоративні композиції. З яких же матеріалів краще їх виготовляти, щоб вони були не тільки красивими, а й міцними та довговічними? Тут нам стануть у пригоді прадавні ремесла — *ковальство* та *ливярство*.

Ковальство — обробка металу способом куванням. Це ремесло завжди шанувалося в Україні. Нині професія коваля — рідкісна. Сучасні майстри створюють справжнє металеве мереживо, що прикрашає міста та села.

Кований місток у парку (м. Чернівці)

● Порівняй композиції виробів ковальського мистецтва.

Металеве серце (м. Рівне) ▲

Букет майстрів (м. Івано-Франківськ) ►

Альтанка в парку кованих фігур
(м. Донецьк) ▼

Одним зі способів виготовлення декоративно-прикладних виробів з металу є *литвб*. Його використовують для створення скульптур і малих архітектурних форм із бронзи, міді та чавуну.

Ліхтар, м. Львів

В. Коваль. Паркова лава

Для масового виготовлення решіток, огорож, поруччя, лав, ліхтарів тощо найчастіше використовується художнє литво із чавуну. З однієї форми відливається велика кількість виробів. Це особливо важливо для виготовлення огорож, які нагадують стрічку орнаменту.

● Визнач в орнаментальних композиціях огорож *рапбрт* — однакову повторювану частину орнаменту.

Практичне завдання

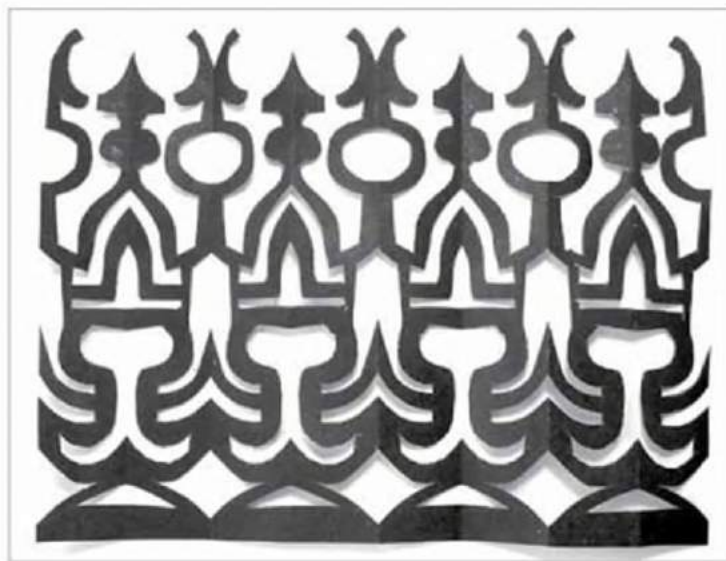
Створи композицію «Металеве мереживо»: виконай зображення ажурної огорожі для парку в техніці витинанки (папір темного кольору, ножиці, клей).

Поради чарівниці Гармонії

Придумай візерунок для решітки та намалюй її контури на складеному «гармошкою» темному папері. Виріж із аркушу паперу потрібний малюнок і розгорни його. Отримане зображення решітки приклей на основу.

Запитання і завдання

1. Виготовленням яких речей займаються ковалі?
2. Придивись, які візерунки й орнаменти можна побачити в декоративних металевих виробах.

Тема 31.

СЕКРЕТИ ВИШИТОГО РУШНИКА

Традиції української народної вишивки сягають своїм корінням у глибину віків. Вишивкою оздоблюють рушники, скатертини, фіранки, одяг. Однак саме вишитий рушник став своєрідною візитівкою України. Чарівниця Фантазія допоможе нам роз-

крити секрети народної вишивки.

Здавна вишитий рушник вважається оберегом дому, родини. З ним пов'язано багато українських народних обрядів, сімейних свят і подій: сватання, весілля, родини, хрестини тощо.

- Поясни за картиною, як використовується вишитий рушник у весільному обряді.

І. Гончар.
Весільні
традиційні
обряди
на Черкащині

В орнаментах рушників відображено народні уявлення про життєдайні сили землі та сонця, образи природи.

У кожній місцевості України майстрині з покоління в покоління передають характерні орнаментальні мотиви, типові композиції вишивок, притаманну їм колірну гаму та певні техніки вишивання.

- Розглянь, як вдягнені вишивальниці на картині. Які вироби майстрині прикрашають вишивками?

Г. Зоря.
Решетилівські
вишивальниці

За мотивами орнаменти вишивок поділяються на геометричні, рослинні, зооморфні (тваринні). Зазвичай вони розташовуються у смугі. У геометричних орнаментах відображено уявлення людей про будову світу. Такі орнаменти складаються з різноманітних ліній, хрестів, кружалець, трикутників, ромбів, які мають назви: «баранячі роги», «кучері», «кривульки» тощо.

- Пригадай, що таке рапорт і визнач його на орнаменті.

У рослинному орнаменті відображено поклоніння природі. Поширеними образами є: «калина» — символ невмирущого роду та жіночності, «дуб» — життєдайної сили й мужності, «виноград» — добробуту, «барвінок» — життя.

- Роздивися рослинні мотиви на рушниках. Знайди серед них символічні зображення.

Фрагменти вишитих рушників
із Національного центру
народної культури «Музей Івана Гончара»

На вишитих рушниках можна побачити образи птахів, які сидять на куці калини, тримаючи в дзьобах ягідки. Усе це вважається символом продовження роду. Павич — птах сімейного щастя — часто прикрашає весільні рушники.

Практичне завдання

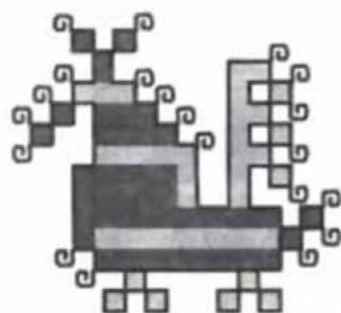
Створи стилізоване зображення птаха, яке можна вишити на рушнику (фломастери, маркери).

Поради чарівниці Гармонії

Пригадай особливості форми птаха, якого хочеш зобразити (зозулі, голуба, півня, павича). Щоб малюнок можна було використати для вишивання, виконуй його на аркуші паперу в клітинку. Спочатку намальовуй пропорції та форму птаха олівцем. Зафарбовуй клітинки всередині контуру так, щоб добре вирізнялася голова, дзьоб, шия, тулуб, крила, хвіст, лапи птаха.

Запитання і завдання

1. Які орнаментальні мотиви використовуються на вишитих рушниках?
2. Дізнайся, образи яких рослин і птахів прикрашають вишиті рушники у твоїй родині.

Тема 32.

УКРАЇНСЬКІ СУВЕНІРИ

Яка неймовірна краса — українське народне мистецтво! Фантазія народних майстрів — творців такого дива, не має меж. Милуватися зразками творів декоративно-прикладного мистецтва можна в музеї. А якщо захочеться користуватися такими виробами вдома? Тоді треба завітати

в магазин «Українські сувеніри», де народні майстри з різних куточків нашої країни пропонують свої вироби.

Аби покупці могли отримати уявлення про товари, що є в магазині, їх виставляють на вітрині. Щоб вітрина привертала увагу покупців, її оформлення розробляють професіонали — дизайнери. Цікаво, які ж вироби народних майстрів будуть виставлені у вітрині нашого магазину?

Виріб І. Гулик

На вітрині можна побачити скатертини й серветки, рушники й сорочки, килими й ліжники, які вражають багатством орнаментів і кольорів. Милують око своїми різноманітними формами і декором глечики, кухлі, миски, тарілки, скриньки.

● Пригадай, які існують види декоративно-прикладного мистецтва та знайди їх на ілюстраціях. Як виглядають куманець і «двійнята»? Визнач рослинний і геометричний орнаменти на виробих.

І. Брошкевич

П. Цвілик

І. Балагурак

В. Шмадюк

Цікавими також є вироби з бісеру, шкіри, соломки.

◀ В. Філь.
Прикраса з бісеру

▶ Н. Саєнко.
Орнаментальна квітка

Л. Гончарова
(Стародубцева).
Шкіряна обкладинка ▼

Тож у чому секрет привабливо оформленої вітрини? Вироби народних майстрів можна розмістити в симетричній або асиметричній композиції. У центрі зазвичай ставлять найбільші предмети, а інші — навколо них.

Предмети невеликих розмірів завжди розташовують ближче до скла вітрини, а великі — за ними. Щоб речі можна було краще роздивитись, їх розміщують на різній висоті.

В оформленні вітрини дизайнер використовує також спеціальне освітлення, добирає необхідні кольори, застосовує ритм у розміщенні предметів.

Іноді композиція вітрини схожа на композицію натюрморту, де килими, скатертини, рушники використовуються як тло.

● Роздивися натюрморти й поміркуй, чому саме так художники розмістили предмети в композиції.

Практичне завдання

Групова робота: створіть ескіз оформлення вітрини магазину «Українські сувеніри» (матеріали на вибір, колаж).

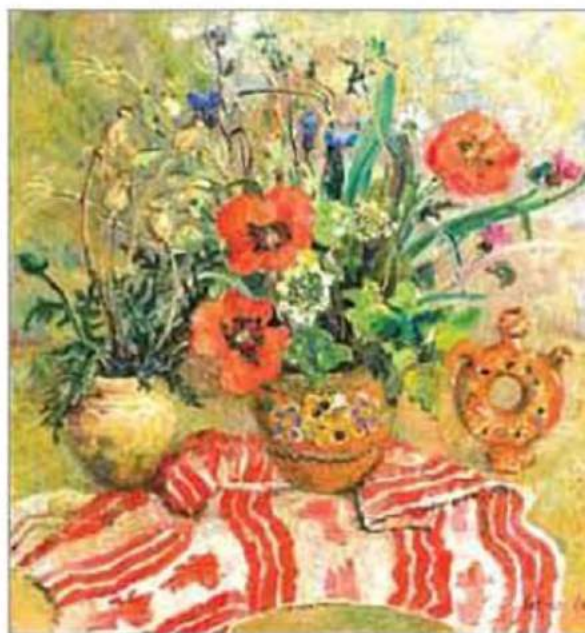
Поради чарівниці Гармонії

Порадьтеся між собою, які вироби будуть представлені у вітрині. Поміркуйте, які товари за розміром і кольором краще розмістити на передньому плані, а які — на дальньому. Намітьте ескіз розміщення предметів на аркуші. Визначтеся, хто який предмет зображатиме. Готові малюнки виріжте та наклейте у спільну композицію.

Проведіть конкурс на найцікавіший ескіз оформлення вітрини магазину «Українські сувеніри».

Запитання і завдання

1. Які особливості оформлення вітрини ти знаєш?
2. Запропонуй варіант оформлення вітрини книжкового магазину.

*В. Барінова-Кулеба.
Маки у глиняній вазі*

*М. Варення.
Гуцульський
натюрморт*

Тема 33.

УКРАЇНА — МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Які дивовижні та красиві є місця у світі! Проте наймилішою серцю завжди буде твоя рідна Батьківщина — Україна. Усі багатства світу не замінять золота стиглого жита, лазурі синього неба, смарагдів зелених гаїв, червоних ягід калини.

Українська земля щедра на талановитих митців, які з творчою фантазією, натхненням і любов'ю оспівують її у своїх художніх творах.

- Поглянь, який ліричний образ України створено в декоративному пейзажі. Поміркуй, у чому виявляється особливість композиції картини.

О. Кваша. Свята і будні українського села

Образ України можна побачити в різноманітних творах декоративно-прикладного мистецтва. Який символ найпоширеніший у вишитих рушниках, декоративних розписах, витинанках? Звісно, це — дерево життя, символ збереження роду, процвітання.

- Опиши зображення дерева життя в декоративній скульптурі.

М. Кошак.
Дерево
життя

А чи можна втілити образ України в портреті? Поглянь, як це зробили митці у своїх картинах.

На тлі краєвиду зображено усміхнену дівчину в національному одязі. Вона розміщена в центрі композиції на передньому плані картини. За нею бачимо соняшник — рослину, що є одним із символів України. На дальньому плані — поле, хатинки, садки, тополі. Образ дівчини створено в яскравих, насичених кольорах, що надає картині святкового настрою.

Образ України можна втілити й у родинному портреті. Адже у традиціях нашого народу — повага до батьків, любов до дітей. Тож і в композиції картини родина — наче вписана в коло та зображена в теплому колориті.

● Порівняй портрети. Яка з композицій реалістична, а яка — декоративна? Як у картинах передано плановість?

К. Качура-Фалілеєва. Україночка

Н. Дігтяр. Родина

- Роздивися декоративну тематичну композицію. Визнач передній, середній і дальній плани.

М. Тимченко. Засвіт встали козаченьки

Практичне завдання

Створи багатопланову тематичну композицію «Україна — моя Батьківщина» (матеріали на вибір).

Поради чарівниці Гармонії

Наміть загальну композицію. Визнач її центр, передній, середній і дальній плани. Головне в композиції виділи розміром і кольором. Другорядні частини зображай узагальнено. Добери відповідний колорит і декор.

Колективна робота. Проведіть виставку-конкурс малюнків «Україна — моя Батьківщина», оберіть найцікавіші композиції.

Запитання і завдання

1. Дізнайся, які є твори мистецтва, присвячені Україні.
2. Намалюй дерево свого роду, розмісти на ньому фотографії.

Тема 34. МИСТЕЦЬКИЙ ВЕРНІСАЖ

● Пригадай, що ти знаєш про види й жанри образотворчого мистецтва. Роздивися картини, скульптури, побутові вироби, створені фантазією та майстерністю професійних художників і народних майстрів України.

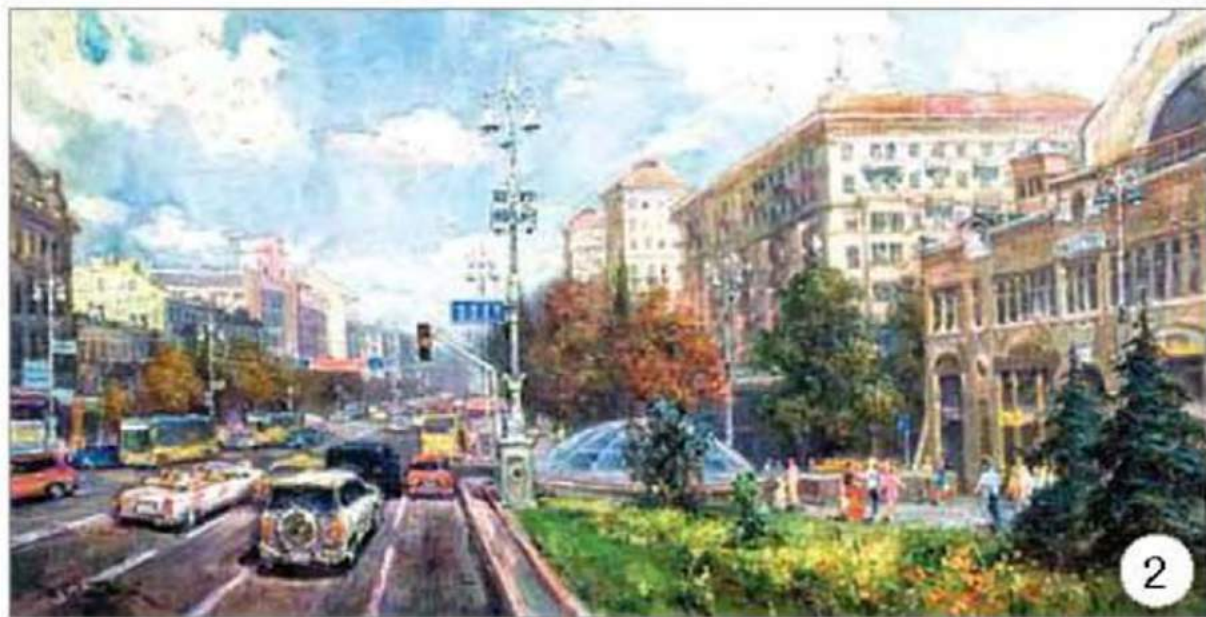
● Визнач, які художні твори належать до графіки, живопису, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Розкажи про жанри, у яких вони створені.

В. Кабин. Таріль

1

*Ю. Совинський.
Київ. Хрещатик*

2

● Які твори мистецтва найбільше привернули твою увагу і чому? Що цікавого ти можеш розповісти про засоби виразності, використані в поданих живописних і графічних композиціях?

▲ О. Кульчицька.
Натюрморт.
Крашанки

І. Бобков. Пес ▼

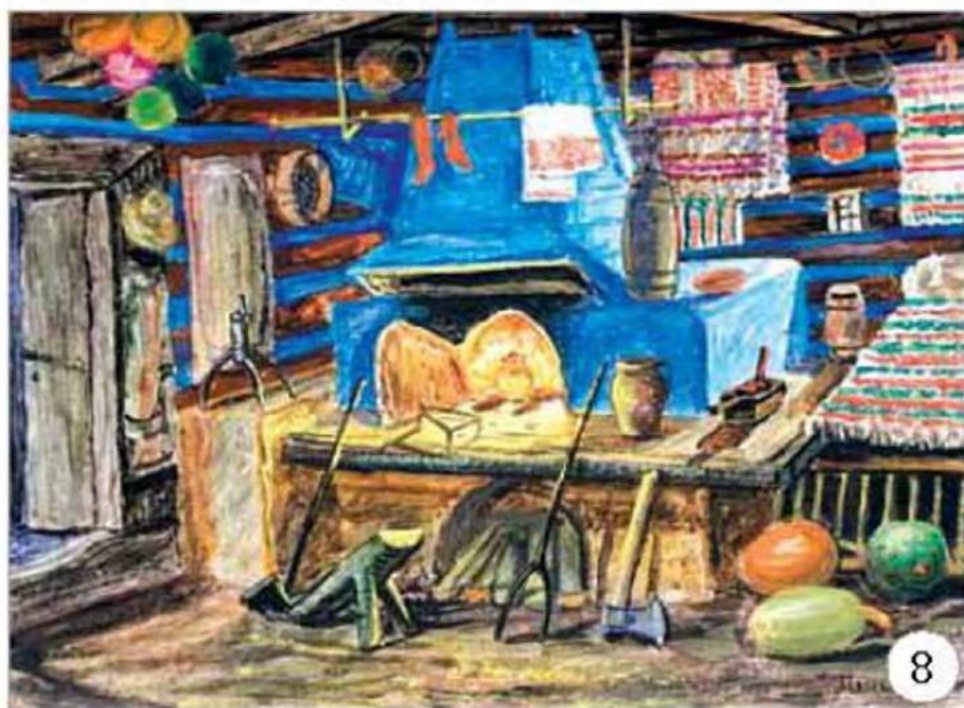
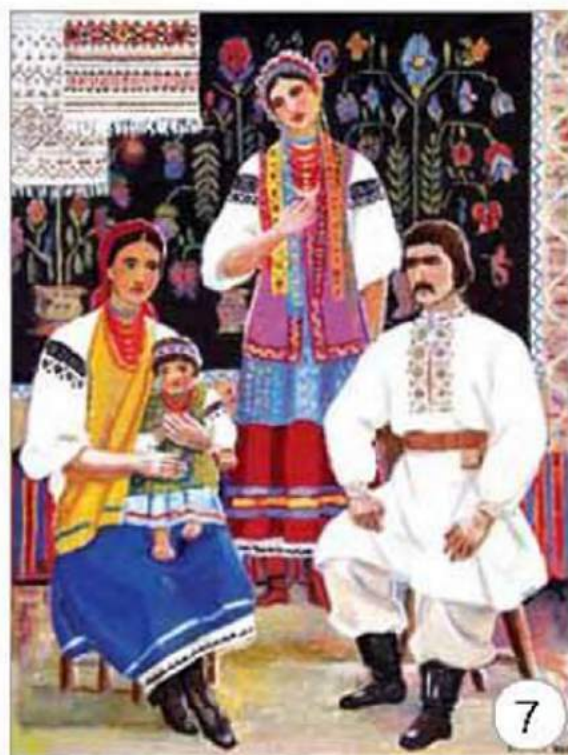
М. Кузнецов.
Дівчинка
у віночку ►

● Визнач жанри художніх творів на ілюстраціях до теми «Мистецький вернісаж», зокрема:

- побутовий;
- анімалістичний;
- натюрморт;
- портрет;
- пейзаж;
- інтер'єр.

О. Кульчицька.
Курка з курчатами ▼

▲ І. Гончар.
Подільська
родина

◀ Ф. Манайло.
Блакитна
піч

▲ Г. Якутович. Аркан

▲ П. Глущенко. Квіти

▲ В. Костенко. Горобина

▲ Г. Шпонько. Біля моря

М. Глущенко.
Гурзуф ▶

Тема 35. ПЕРЕВІР СВОЇ ДОСЯГНЕННЯ

1. Якими засобами художньої виразності створюються образи природи, людей, тварин у графіці, живописі, скульптурі?

2. Визнач серед краєвидів фантастичний.

3. Які художні засоби митці використали, щоб відобразити спеку в пустелі та мороз на півночі.

4. У якому з пейзажів виражена лінійна перспектива?

5. Який з образів тварин є реалістичним?

6. Поясни, як за допомогою колориту автор пейзажів створив різні художні образи весни. Який із них виконано в холодних кольорах?

7. Визнач серед виробів декоративно-прикладного мистецтва вишивку і ткацтво. Який з них прикрашено геометричним орнаментом?

ВИДАТНІ МИТЦІ УКРАЇНИ

Білокур
Катерина Василівна

Бокшай
Йосип Йосипович

Глущенко
Микола Петрович

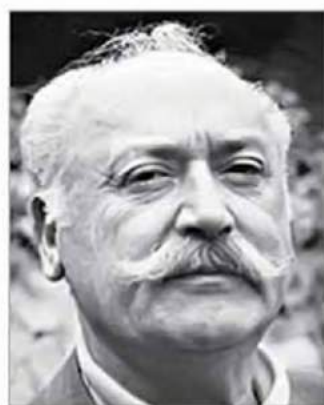
Гончар
Іван Макарівич

Ерделі Адальберт
Михайлович

Зарецький
Віктор Іванович

Манайло
Федір Федорович

Примаченко
Марія Оксентіївна

Тимченко Марфа
Ксенофонтівна

СЛОВНИЧОК ЧАРІВНИЦІ ГАРМОНІЇ

Архітектуро́ра — мистецтво створення споруд, будинків, вулиць, проспектів, площ.

Витина́нка — вид декоративно-прикладного мистецтва; твір, вирізаний з паперу.

Га́ма ко́льоро́ва — ряд гармонійно поєднаних відтінків кольору, зазвичай з одним панівним відтінком.

Диза́йн — діяльність із художнього конструювання виробів.

Дина́міка — стан руху.

Ескі́з — попередній начерк художнього твору в загальних рисах.

Еста́мп — твір друкованої графіки, відбиток із друкованої форми.

Інтер'є́р — внутрішній вигляд приміщення.

Колорі́т — гармонійне поєднання кольорів у художньому творі.

Компози́ція — побудова художнього твору відповідно до його мети і змісту.

Контра́ст — яскраво виражена протилежність форми, кольору, тону.

Лінійна перспекті́ва — видиме зменшення предметів з віддаленням до лінії горизонту.

Нюа́нс — ледь помітний відтінок певного кольору.

Пові́тряна перспекті́ва — видима зміна відтінків кольорів з віддаленням до горизонту.

Пропо́рція — співвідношення розмірів частин художнього твору між собою та в цілому.

Рельє́ф — скульптурне зображення на площині.

Ритм — повторення однакових чи подібних частин у творі мистецтва.

Світлоті́нь — розташування світла й тіні на предметі відповідно до освітлення та характеру форми.

Ста́тика — стан спокою.

Факту́ра — характер поверхні художнього твору.

Худо́жній о́браз — вираження думок, почуттів, емоцій автора в художньому творі.

Шриф́т — графічний рисунок, накреслення букв і знаків; комплект літер і цифр.

ЗМІСТ

Художній образ у графіці, живописі і скульптурі

Тема 1. Літні враження	6
Тема 2. Дерева казкового лісу	10
Тема 3. Незвичайний натюрморт	14
Тема 4. Кольорові образи	18
Тема 5. Живописні портрети квітів	22
Тема 6. Фантастичні кораблі	26
Тема 7. Карнавал тварин	30
Тема 8. Лісова царівна і гриб-чарівник	34

Художній образ у декоративно-прикладному мистецтві, архітектурі та дизайні

Тема 9. Народна іграшка	38
Тема 10. Світ петриківки	42
Тема 11. Дерево життя	46
Тема 12. Місто мрій	50
Тема 13. У селянській хаті	54
Тема 14. Дизайн годинника	58
Тема 15. Новорічні прикраси	62
Тема 16. <i>Перевір свої досягнення</i>	66

Образи природи, тварин, людей у мистецтві

Тема 17. Невідома планета	70
Тема 18. Караван у пустелі	74
Тема 19. Подорож на Північ	78
Тема 20. Казкові звірі	82
Тема 21. Пташка щастя	86
Тема 22. Свято весняної природи	90
Тема 23. Мудрий кіт	94
Тема 24. Портрет богатиря	98
Тема 25. Свято краси	102

Образ рідного краю в мистецтві

Тема 26. Мій рідний край	106
Тема 27. Пам'ятки архітектури	110
Тема 28. Парки, сквери, бульвари	114
Тема 29. Веселий фонтан	118
Тема 30. Металеве мереживо	122
Тема 31. Секрети вишитого рушника	126
Тема 32. Українські сувеніри	130
Тема 33. Україна — моя Батьківщина	134
Тема 34. Мистецький вернісаж	136
Тема 35. <i>Перевір свої досягнення</i>	140
Видатні митці України	142
Словничок чарівниці Гармонії	143